

1984/85:127

Onsdagen den 24 april em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

11 § Barnomsorgen, m. m. (forts. från prot. 126)

Fortsattes överläggningen om socialutskottets betänkanden 1984/85:17, 18 och 23.

Anf. 96 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kortfattat säga till Rosa Östh att det förslag som centerpartiet lade fram innebar en besparing på 600 miljoner på barnomsorgsområdet, medan det förslag som vi lägger fram innebär en utökning med 415 miljoner.

Regeringen har, som tidigare sagts, fått utvärderingen färdig, och alla jämförbara barnomsorgsformer kommer att få samma statsbidrag. Vi skall ju fortsätta att debattera dessa frågor när regeringen har lagt fram sin proposition i riksdagen, och jag hänvisar till den kommande debatten.

Anf. 97 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Det förslag som vi lade fram och som riksdagen tidigare fattat beslut om skulle visserligen ha inneburit en viss minskning av de större kommunernas barnomsorgsanslag, men det skulle samtidigt ha inneburit ett tillskott till barnomsorgen i de fattigare kommunerna, som har det största behovet av statligt stöd. Det är så centerns fördelningspolitik ser ut.

Vad beträffar den utredning som Anita Persson talar om tyder det mesta på att de reaktioner som förslagen föranlett – jag förmodar att dessa reaktioner kommer från kommunerna – gäller just de punkter som vi tidigare har kritiserat. Jag menar att man borde ha kunnat komma fram till ett resultat och till en proposition betydligt tidigare, eftersom reaktionerna var kända redan när beslutet fattades.

Onsdagen den
24 april 1985

*Barnomsorgen,
m. m.*

Anf. 98 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Yngve Nyquist och jag har i motionen 1984/85:1789 yrkat att en utredning om förutsättningarna för att införa en heltidsförskola främst avsedd för barn i åldrarna 3–6 år skall genomföras. Tre viktiga faktorer ligger till grund för vårt förslag.

Den första är att kostnaderna för våra nuvarande daghem är utomordentligt höga. De ligger på 50 000–60 000 kr. per barn och år. Ungefär en tredjedel av barnen i åldrarna 3–6 år eller totalt 120 000 barn har i dag plats på daghem. Det innebär en kostnad för samhället på uppemot 10 miljarder kronor. En dubbling av den kostnaden skulle vara nödvändig om ett flertal av barnen skulle få plats på daghem. Det är knappast realistiskt att tro att en utbyggnad av detta format är möjlig, i varje fall inte under överskådlig framtid.

Därtill kommer, som en annan viktig faktor, att det finns befogad anledning att hysa tvivel om det ändamålsenliga i den pedagogiska struktur som präglar de flesta av våra daghem. Grunddokumentet för organisationen av daghemmen är barnstugeutredningens slutbetänkande, som lades fram 1972. Det betänkandet präglades i mycket hög grad av sin tid. De pedagogiska grundidéerna baserades på den s. k. dialogpedagogiken. Det har flutit en hel del vatten under broarna sedan slutet av 1960-talet, och jag har svårt att tro att någon i dag är beredd att stå upp och försvara dialogpedagogiken som en rimlig och ändamålsenlig grundval för pedagogiken i daghem eller förskola.

Ett tredje viktigt skäl för att ifrågasätta det nuvarande systemet är att det leder till fördelningsmässiga konsekvenser som är stötande.

Tröts allt är det bara ett mindretal som i dag har tillgång till kommunal barnomsorg. De som får in sina barn på daghem drar en präktig vinstlott, under det att de som inte får in sina barn knappast får något stöd alls. Det är möjligt att man kan kalla det stöd att skattemyndigheterna avstår från att intressera sig för s. k. svarta dagmammor. Offentliga undersökningar som gjorts, bl. a. av Britta Schwarz och hennes kolleger vid Handelshögskolan, visar att hushåll med egen vård eller privat barnomsorg har en väsentligt lägre standard än hushåll med kommunal barnomsorg. Vidare gäller att den kommunala barnomsorgen i första hand kommer de bättre ställda hushållen till del.

De här tre sakerna tillsammans – de mycket höga kostnaderna, bristen på en rimlig pedagogisk struktur och de orättvisa fördelningseffekterna – gör att det finns starka skäl att se över vårt nuvarande system för barnomsorg.

Ett uppenbart alternativ vore en förskola som är öppen för alla, av ungefär det slag som finns på olika håll i världen. En sådan förskola för något äldre barn, säg från tre eller fyra års ålder, där man tar hand om barnen mellan exempelvis kl. 8.30 på morgonen och kl. 15.30 på eftermiddagen, skulle kunna organiseras så att den blev tillgänglig för alla. Den skulle kunna utformas så att den blev betydligt mer kostnadseffektiv än våra nuvarande daghem, den skulle kunna ges en pedagogisk utformning som just tar till vara barnålderns speciella förutsättningar för inläring, och den skulle kunna bli

rättvis genom att göras tillgänglig för alla som vill ha sina barn i den.

Utskottet ger sig inte in på någon sakdiskussion om varför man avvisar vårt utredningskrav. Det enda sakskäl som man anför är att man tror att en förskola för alla skulle utgöra ett hot mot den kvinnliga förvärvsintensiteten. Kanske tror man rent av att den skulle driva kvinnorna tillbaka till köket.

Det argumentet är helt orimligt. Det förhåller sig precis tvärtom. Om kvinnor vet att deras barn med säkerhet kommer att kunna få en plats i en ordentligt utbyggd förskola från sju till tre års ålder, leder det till att de kan planera sin arbetssituation och sin karriär på ett rationellt sätt.

Vi har hört flera företrädare i debatten tala sig varma för sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar. Jag kan då inte förstå hur man samtidigt kan avvisa en förskola som har just sex timmars omvårdnad som sin grundval.

Det är klart att det kan finnas personer som behöver barnpassning på tidiga morgnar och sena eftermiddagar och kvällar, men det går att klara upp genom kompletterande insatser.

Att det finns problem med dagens barnomsorg går inte att förneka. Det finns också en verklighet utanför utskottsrum och utanför den plenisal där vi nu befinner oss. Och den tränger sig obönhörligen på.

I den proposition om utbyggnad av barnomsorgen som regeringen nu har aviserat och som kommer i maj månad är den stora nyheten att man framför tanken på deltidförskola för barn från fyra års ålder. Jag tycker det är en alldeles utmärkt idé. Tanken på en utbyggd deltidförskola ligger ju helt i linje med de tankar som Yngve Nyquist och jag har framfört i vår motion. Men man frågar sig då: Varför inte ta steget fullt ut?

En deltidförskola på tre timmar är bra, men en heltidförskola på sex timmar är ännu bättre. Omges den med möjligheter till barnpassning i båda ändar, dvs. både morgnar och kvällar för den som så vill, har vi enligt min mening det alternativ som är överlägset alla andra former av barnomsorg.

Jag vill gärna se regeringens aviserade förslag om en utbyggd deltidförskola som en ansats till ett nytänkande på detta område. Det är en bra början, men jag tror inte att man kan se det som något slut. Ju längre tiden går, desto större aktualitet kommer tankarna på en heltidförskola att få.

Men för att ta reda på om detta alternativ är realistiskt, om det är bättre eller sämre än det lapptäcke som vi har i dag och som, såvitt man förstår, kommer att bestå för överskådlig framtid, då borde man undersöka vad en heltidförskola skulle innebära ur ekonomiska, pedagogiska och fördelningsmässiga synvinklar. Det är också därför som Yngve Nyquist och jag har fört fram vårt förslag om utredning av en obligatorisk heltidförskola eller snarare en heltidförskola som är öppen för alla – för det är klart att den som inte vill ha sina barn där får klara ut det hela på något annat sätt.

I dag finns det inget gehör för vårt krav. Men om några år tror jag att verkligheten kommer att hinna i fatt ledamöterna av denna kammare, och då kommer förhoppningsvis vårt förslag att utsättas för den seriösa prövning som vi tyvärr inte är mogna för ännu. Men efter regeringens senaste insatser kan kanske den mognaden komma mycket snabbare än vad många av oss skulle ha trott för en ganska kort tid sedan.

Nr 127

Onsdagen den
24 april 1985

*Barnomsorgen,
m. m.*

Onsdagen den
24 april 1985

*Barnomsorgen,
m. m.*

Låt mig sedan, herr talman, avslutningsvis göra en anmärkning till ett avsnitt i Göte Jonssons huvudanförande. Han sade där att socialdemokraterna har raserat vårt lands ekonomi. Han sade vidare att genom att statsskulden – som han uttryckte det – har fördubblats kommer vi att lägga en mycket stor börda på framtida generationer.

Jag var faktiskt litet förvånad över att Göte Jonsson sade detta här i kammaren. Hur är det sakligt sett? – Sakligt sett har han inte helt fel, om man ser på rena siffror. Statsskulden har inte fördubblats sedan hösten 1982, men den har ökat från 350 till 550 miljarder kronor, alltså med 200 miljarder.

Men varför drar sig då moderaternas företrädare i ekonomiska debatter – herrar Tobisson och Adelson – för att framföra detta argument? Förklaringen är följande: När de borgerliga kom till makten 1976 hade vi en statsskuld på 70 miljarder. När de lämnade av 1982 hade statsskulden ökat till 350 miljarder, men samtidigt lämnade de efter sig ett budgetunderskott på 85 miljarder kronor. Vi vet att statsskulden med nödvändighet måste växa i takt med budgetunderskottets storlek varje år. De hade med andra ord satt oss ordentligt fast i en räntefälla. Vi har fört en oerhört strikt finanspolitik, dragit ned på budgetunderskottet med 25 miljarder. Men ändå kommer statsskulden att öka.

Den avgörande skillnaden var att de borgerliga ökade budgetunderskottet varje år med 15 miljarder kronor. Vi har på tre år minskat det med 25 miljarder. Men statsskulden kommer med nödvändighet att öka under många år framåt, helt enkelt därför att de borgerliga satte oss hårt fast i räntefällan – och det går inte att radera ut budgetunderskottet på kort sikt.

Jag förstår att moderaterna använder denna typ av argumentering ute i den mer buskliknande vegetationen, men jag är litet förvånad över att argumenten kommer upp också här i kammaren!

Anf. 99 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Bo Södersten anför olika argument för att man skall förändra barnomsorgen i enlighet med hans modell. Bl. a. säger han att han anser att samhället inte har råd att satsa på barnen och på den typ av barnomsorg som vi ändå har varit överens om att satsa på. Därför vill han förändra den. Men den senaste ekonomiska undersökningen från Kommunförbundet visade faktiskt att en utbyggd barnomsorg är mycket lönsam. Det finns flera utredningar som har visat det. Och även om en förälder bara arbetar 13 timmar i veckan går det hela ihop samhällsekonomiskt! Det går också ihop när det gäller småbarnsplatser, som är dyrare än platserna för litet större barn. Jag tycker alltså att det är ett dåligt argument – förutom att jag tycker att vi måste ha råd att satsa på barnen.

Sedan säger Bo Södersten att det är stötande fördelningsmässigt – och det tycker jag också – att det är mest SACO-folk och medlemmar i TCO som har nyttjat barnomsorgen. Det måste vi givetvis råda bot på och åstadkomma en bättre fördelning. Men lösningen är att bygga ut barnomsorgen, så att den täcker allas behov.

En av förklaringarna till den nuvarande fördelningen är också att många i

LO-gruppen tvingas arbeta på obekväm arbetstid.

Sedan skulle jag vilja fråga Bo Södersten: Hur skall – med det förslag som finns i motionen – en heltidsarbetande kvinna kunna klara sig med en barnomsorg från halv nio till halv fyra? Även om hon jobbar sex timmar tar faktiskt resorna ganska lång tid. I tätorter och storstäder, där de flesta människor bor, är restiden en à två timmar. Detta går inte ihop. Det förslag som läggs fram i motionen kommer inte att fungera för kvinnor i förvärvsarbete. Det bygger på Frankrikes barnomsorg, och i Frankrike är förvärvsfrekvensen för kvinnor inte lika hög som för Sveriges kvinnor. Det är ju i Frankrike ovanligt att kvinnor förvärvsarbetar.

Vidare skulle denna modell slå sönder den grundläggande organisation som svensk barnomsorg bygger på. Den franska modellen förutsätter stora barngrupper och en helt annan disciplin. Vi är inte beredda att slå sönder den form som vi har. Det går att förändra vår barnomsorg till det bättre, men jag tror inte att man skall använda den modell som Bo Södersten förespråkar. Det låter bra med en obligatorisk förskola, men inte på detta sätt. Det tror jag skulle innebära en kraftig kvalitetsförsämring.

Anf. 100 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Bo Södersten är förvånad över att jag i samband med den familjepolitiska debatten pekar på de skulder som läggs på kommande generationer. Jag är inte den förste moderat som pekar på detta. Både Lars Tobisson och även Ulf Adelsohn har gjort det tidigare. Det är en fråga som hänger samman med synen på familjepolitiken inför framtiden.

Vi skall inte ta upp en lång ekonomisk debatt här. Låt mig bara säga att socialdemokraterna under de borgerliga åren krävde åtgärder, som hade inneburit ännu högre statsskuld och budgetunderskott. De gick ut i valet och lovade kraftiga sänkningar av budgetunderskottet. Det blev inte så. Fastän det råder högkonjunktur, ligger man i stort sett på samma budgetunderskott som under det sista borgerliga året.

Socialdemokraterna kritiserar de besparingar som vi har föreslagit. Också de påverkar budgetunderskottet. Det går inte att komma ifrån att den socialdemokratiska politiken har inneburit att man i princip har fördubblat statsskuldsökningen i förhållande till den statsskuldsökning som skedde under de sex borgerliga åren. Detta är det allvarliga, och detta påverkar räntekostnaderna.

Anf. 101 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Först till Göte Jonsson. Jag tror inte att han riktigt förstår argumenteringen. Ni lämnade efter er ett budgetunderskott på 85 miljarder. Skulle statsskuldens ökning upphöra? Skulle vi på ett år ha tagit bort det budgetunderskottet? Envar förstår att det är fullständigt omöjligt. Vi har fört en mycket restriktiv finanspolitik och minskat budgetunderskottet i nominella termer med 25 miljarder. I reala termer har vi halverat det i procent av BNP. Det är en stor bedrift. Ni satte oss fast i räntefällan. Ni har ingenting att komma med.

Så till själva sakfrågan: barnomsorgen. Inga Lantz säger att den är lönsam och att Kommunförbundet har bevisat detta. Jag tror att de undersökningar och cost-benefit-analyser som har gjorts under senare år då man har försökt visa detta är fullständigt ohållbara. Detta råkar vara min hemmaplan. Jag kan dock inte i en kort replik gå in på de relativt krävande analytiska argument som skulle behövas.

Själva kärnpunkten är dock följande. Vi har hamnat i en återvändsgränd. Vi kan inte tänka oss att satsa 10 miljarder till på den konventionella vägen. Det är helt enkelt utsiktslöst. Varför tror Inga Lantz att regeringen nu ändrar sig? Vill man nå en majoritet av barnen, måste man satsa på deltidförskola. Hur kan det komma sig? Jo, det är helt enkelt den absolut mest kostnadseffektiva formen. Vi vill gå längre och få deltidförskolan utbyggd till en heltidförskola, därför att den är mer effektiv kostnadsmässigt sett. Det är egentligen den enda lösningen på barnomsorgens problem. Den är pedagogiskt sannolikt mycket effektivare. Den är fördelningspolitiskt mycket mer rättvis.

Inga Lantz är ju anhängare av sex timmars arbetsdag, men hon försöker på något sätt göra det goda till det bästas fiende. Det är klart att en förskola som tog hand om barnen sex timmar och som garanterades alla helt enkelt skulle lösa majoritetens problem. Det finns naturligtvis en minoritet som har behov av litet längre omsorg, men vad jag säger är att inom ramen för den obligatoriska heltidförskolan är det mycket lättare att ordna de problemen än under varje annan organisationsform. Jag kan inte förstå hur man på en och samma gång kan påstå sig vara en varm anhängare av sex timmars arbetsdag och ändå motståndare till den typ av ansats som vi har prövat. Vad vi har krävt är egentligen enbart en utredning. Man skall väl inte vara så ängslig för verkligheten att man inte vågar undersöka den.

Anf. 102 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Det är, Bo Södersten, mycket lätt att förstå att 580 miljarder är betydligt mer än 330 miljarder i statsskuld. Det är också mycket lätt att förstå att om de socialdemokratiska kraven under den borgerliga tiden hade gått igenom, hade statsskulden 1982 inte varit 330 miljarder utan betydligt större. Det är också lätt att konstatera att trots högkonjunkturen ligger det socialdemokratiska budgetunderskottet i princip på samma nivå som budgetunderskottet det senaste borgerliga året. Om man räknar in också de engångsbesparingar som nu redovisas i den senaste socialdemokratiska budgeten, kommer t. o. m. det senaste borgerliga budgetförslaget i bättre läge när det gäller budgetunderskottet än det socialdemokratiska förslaget. Detta är ett faktum.

Ytterligare en sak: Vi lägger fram förslag som innebär besparingar, som i sin tur innebär minskat budgetunderskott i förhållande till regeringens förslag. Vårt förslag innebär minskade statsskuldräntor jämfört med regeringens förslag. Det är denna frågan gäller, och det tror jag att svenska folket förstår.

Anf. 103 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Bo Södersten säger att detta är hans hemmaplan. Eftersom han har ekonomi som sin hemmaplan anser han sig i ett drag kunna underkänna de utredningar som gjorts om ekonomi och barnomsorg. Jag tycker att det är litet förmätet och att Bo Södersten skall fundera på att framföra sina synpunkter till Kommunförbundet. Det är dock en stor och gedigen utredning som man nu har gjort förutom alla de andra utredningar som också har tagit upp den samhällsekonomiska lönsamhetsaspekten.

Bo Södersten är helt inne på ett kostnadsresonemang när det gäller barnen, något som jag egentligen inte accepterar. Även om jag helst inte vill föra ett kostnadsresonemang, tycker jag ändå att man kan göra det, om det visar att barnomsorgen är lönsam. Bo Södersten använder ordet "kostnadseffektivitet" och säger: Vi måste nå en majoritet av barnen, och då måste vi ha kostnadseffektivitet. Bara för att vi skall nå en majoritet av barnen är det inte sagt att vi behöver få en sämre barnomsorg. Om vi talar om att barnen är vår framtid och att det är viktigt att satsa på dem, måste vi också anse oss ha råd att satsa på en bra barnomsorg – en både kvantitativt väl utbyggd och kvalitativt bra barnomsorg.

Vpk har visat på andra lösningar för att komma till rätta med barnomsorgens behov av både utbyggnad och kvalitetsförbättringar. När Bo Södersten säger att vi har hamnat i en återvändsgränd förstår jag honom, för socialdemokraterna är fullständigt ovilliga att föra en annan fördelningspolitik och använda de resurser som faktiskt finns i samhället och sätta in dem där de behövs allra bäst. Det är man emellertid fullständigt ovillig till, och därför förstår jag att Bo Södersten på något vis måste välkomna det förslag som skall komma och som ju löser helt andra kvinnors problem än de heltidsarbetandes.

Till slut ytterligare en fråga i anslutning till det förslag som framförs i motionen. Där framhålls att barnen vanligen skall vistas i förskolan mellan halv 9 och halv 4, med ett par timmars avbrott för mat och vila. Vilka förvärvsarbetande kvinnor klarar att hämta hem barnen några timmar för mat och vila och sedan fara tillbaka med dem? Det är ett absurt förslag.

Anf. 104 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Först några ord om budgetunderskottet. Det är inte särskilt klyftigt att säga att budgetunderskottet skulle ha varit högre, om vi hade haft regeringsansvaret från 1976 till 1982. Sanningen är ju den att budgetunderskottet när ni tog över regeringsansvaret var 3 miljarder och att när ni frånträdde var budgetunderskottet 85 miljarder. Vi har på tre år i reala termer halverat det och kommer naturligtvis att minska det ytterligare. Ansvar för att vårt land sitter fast i räntefällan på det sätt som det gör är helt och hållet de borgerliga regeringarnas.

Så till Inga Lantz. När vi säger att barnen förslagsvis skall vistas 6 timmar i heltidsförskolan och att det är naturligt med ett par timmars avbrott för lunch och vila, menar vi naturligtvis att detta skall genomföras i förskolans regi. Så enkla knep behöver Inga Lantz inte tillgripa.

Om man skall genomföra en heltidsförskola av vår modell skall man självfallt tänka igenom exakt hur den skall utformas. Något helt färdigt recept har vi inte. Ändå löser vårt förslag de väsentliga problemen för heltidsarbetande eller sextimmarsarbetande föräldrar med småbarn, och det är det som är syftet.

Beträffande kostnadsaspekten vill jag säga följande. Om vi kunde bygga ut vårt nuvarande system till rimliga kostnader, kunde det vara ett alternativ. Men vi kan inte lägga till ytterligare 10 miljarder för att kanske nå 60 % av barnen och måhända ytterligare 10 miljarder för att möjligtvis nå 90 % av barnen. Det finns ett fundamentalt skäl till att regeringen nu slår in på tanken om en deltidförskola: det är den enda rimliga och realistiska utvägen i dagens läge. Jag tycker att man, när man ändå börjar tänka om, skall gå hela vägen ut.

Yngve Nyquist och jag är inga dogmatiker. Allt som vi har föreslagit är att frågorna skall utredas. Det är möjligt att vi har fel – kanske är också vårt förslag en återvändsgränd – och då får man pröva något annat alternativ. Men jag tror inte att vi har fel. Så starka kostnadsmässiga, pedagogiska och fördelningsmässiga skäl talar för den ansats som vi föreslår att jag tror att det är den enda väg som kan leda fram till de mål som jag tror att både Inga Lantz och jag sätter upp.

Tredje vice talmannen anmälde att Göte Jonsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 105 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall för min del beröra två frågor med utgångspunkt i motioner från vpk. Det gäller motionen 1984/85:2460 om modersmålsundervisning för invandrabarn i förskolan, och det gäller motionen 1984/85:1003 om kostnaderna för adoptivföräldrar vid internationella adoptioner. Den förstnämnda motionen har inte alls tillgodosetts vid utskottsbehandlingen och följs därför upp i reservationen nr 1 i betänkandet. Den andra motionen kan däremot anses väsentligen tillgodosedd och följs därför inte upp av reservation.

Jag skall först ge några kommentarer till frågan om modersmålsundervisning för invandrabarn i förskola. I det sammanhanget konstaterar vi från vpk att utredningen om språkminoriteter i förskoleåldern lade fram sitt betänkande Språk och kulturstöd redan för tre år sedan.

Utredningens förslag grundade sig på tungt vetenskapligt material om de frågor utredningen hade att ta ställning till. Av detta material framgick den stora betydelse som den tidiga språkinläringen har i barns språkutveckling. Där framkom också den stora betydelse som modersmålet har som grund när man skall lära sig ett nytt språk och bli aktivt tvåspråkig. Modersmålet är en viktig förankring i tillvaron som möjliggör för individen att hitta sin etniska, kulturella och sociala identitet – att hitta och placera sig själv i tillvaron. Med rätta blir vi alla mycket upprörda när övergrepp görs mot barn. Men när vi inte ser till att barn får väl tillägna sig sitt modersmål – ja, då kan man tala om

Onsdagen den
24 april 1985

*Barnomsorgen,
m. m.*

ett övergrepp mot barnet, ett övergrepp som beror på vår passivitet och som får följder för barnets hela vuxna liv.

Därför är genomförandet av utredningens förslag i vad gäller modersmålsundervisning för invandrabarn i tidig ålder så viktig. Därför är det viktigt att en sådan undervisning inte begränsas till barn som har tillgång till daghemsp plats utan kommer att omfatta alla barn vilkas modersmål inte är svenska i en tidig ålder, då den språkliga utvecklingen är särskilt snabb och påverkbar. Vi ser genomförandet av en sådan undervisning som så angelägen att det måste till mycket starka skäl för att inte genomföra den.

Utskottet säger att kommunerna inte har någon lagfäst skyldighet att bedriva hemspråksundervisning för förskolebarn, men att det numera utgår statligt bidrag till sådan verksamhet. Målet för denna hemspråksträning skall vara en aktiv tvåspråkighet. Förutsättningen för att få hemspråksstöd skall vara att språket är ett för barnet dagligt umgängesspråk i hemmet med minst en förälder eller vårdnadshavare. Denna ordning, som för övrigt riktar sig till något äldre barn, vilkas första språkutveckling redan till stor del är avslutad, är självfallet inte tillfredsställande från de utgångspunkter som den aktuella utredningen tagit upp och som vi följt upp i vår motion.

Utredningen har föreslagit en lagreglering av hemspråksstödet genom ett tillägg till socialtjänstlagen. Invandrar- och minoritetsgruppers barn skall härigenom garanteras ett hemspråksstöd under viss tid. För att detta skall kunna genomföras behöver också statsbidragsreglerna ändras. Vi tror för vår del att en lösning efter utredningens förslag är den enda framkomliga vägen, om vi skall kunna tillförsäkra alla här aktuella barn den förankring i tillvaron som ett väl inlärt modersmål innebär. Att, som utskottet gör, anföra statsfinansiella skäl mot ett genomförande anser vi inte hållbart, om vi jämför angelägenhetsgraden här med ett flertal andra utgifter som staten har i sin budget. Vi har därför föreslagit att statens bidrag till hemspråksträning skall räknas upp med 15 milj. kr. till 45 milj. kr., vilket är den kostnad som socialstyrelsen har beräknat för att kunna genomföra de ändringar utredningen föreslagit.

Jag övergår med detta till att kort kommentera vad som framförts i vpk-motionen 1984/85:1003 om kostnaden för adoptivföräldrar vid internationella adoptioner. Här kan jag fatta mig kort, eftersom denna motion, vars krav är att en utredning tillsätts om dessa kostnader, väsentligen är tillgodosedd.

I debatten bl. a. om inseminationen har det framförts att det knappast är någon mänsklig rättighet att ha barn. Den som av biologiska eller sociala skäl inte kan få barn får lov att förlika sig med det förhållandet. Jag kan för min del hålla med om att det ofta nog kan bli så. Men det är också min mening att alla som känner ett starkt behov av att bli föräldrar och är lämpade därför också så långt möjligt skall beredas möjlighet att bli det. Sverige har i dag så låg nativitet att det skulle vara önskvärt att den höjdes för att framdeles behålla rimliga proportioner mellan olika åldersgrupper i samhället. För att nå en sådan förändring måste samhället vara positivt till barn. I det nu aktuella fallet gäller det för samhället att vara positivt till internationella adoptioner av barn.

Som påpekats både i motionen och i utskottets betänkande har kostnader-na för internationella adoptioner gått i höjden på ett sådant sätt att sådana adoptioner snart bara är möjliga för ekonomiskt starka. Både motionärerna och utskottet är överens om att det inte får bli så att internationella adoptioner förbehålls folk med pengar. Därför har krav rests på att en utredning skall tillsättas för att se över denna situation. Nu säger utskottet att det skall bli en sådan utredning och därmed är motionens krav tillgodosett. Återstår då att utredningen drivs snabbt och leder till åtgärder som öppnar möjligheten till internationell adoption för alla som är lämpade och så önskar.

Med det nu anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 1 som av Inga Lantz fogats till socialutskottets betänkande nr 17.

Anf. 106 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har redan tidigare i dag yrkat avslag på reservation 1.

Det saknas i dag statsfinansiella förutsättningar för en utbyggnad av hemspråksträningen, som vpk förordar. Målet för hemspråksträningen i förskolan bör även fortsättningsvis vara att främja en aktiv tvåspråkighet. Språkstödet i förskolan bör också omfatta ett första språkstöd i svenska. Den hemspråksträning som ges skall ges i det språk som är barnets dagliga umgängesspråk i hemmet, och föräldrarna har där ett eget ansvar för att träna barnet i det språk som där används. Det är också viktigt, herr talman, att man ute i kommunerna planerar hemspråksinsatserna, så att det blir ett samarbete mellan skolan och förskolan.

Anf. 107 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Så mycket har jag inte att tillägga, för den här frågan har faktiskt varit uppe redan tidigare i debatten.

Jag sade redan i mitt huvudanförande att statsfinansiella skäl visserligen kan anföras, men om man jämför angelägenhetsgraden av att detta genomförs med en mängd andra områden där mycket större belopp utgår ter sig de här kostnaderna rimliga, och i en sådan avvägning borde de kunna prioriteras.

En annan sak är att det kanske kommer att ta litet tid att genomföra förändringen fullt ut. Men redan i nästa års budgetproposition anser jag för min del att man bör söka tillgodose detta mycket angelägna krav att alla tillförsäkras ett modersmål, vilket är en viktig förankring i tillvaron och en viktig försäkring om att vederbörande skall få ett någorlunda hyggligt liv som vuxen medborgare i samhället.

Anf. 108 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 17 behandlas också min motion nr 1149 om friare användning av statsbidraget till hemspråksträning i förskolan resp. grundskolan.

Det saknas anledning att ta något initiativ i den här frågan, säger utskottet, och avstyrker min motion. Och kanske är det så, kanske kommer det här

Onsdagen den
24 april 1985

*Barnomsorgen,
m. m.*

problemet att få sin lösning utan utskottets initiativ.

Utskottet hänvisar till vad socialministern säger om en samlad syn på insatserna i förskolan och grundskolan och om vikten av ett ökat samarbete på det lokala planet. Man får se det som helt naturligt att det ligger nära till hands för somliga kommuner att avstå från sådant som man inte måste göra när resurserna är knappa och kan synas otillräckliga. Därför kan det vara mycket svårt för socialnämnden och barnomsorgen att hävda sig i det lokala samarbetet, eftersom skolbarnens rätt till hemspråksundervisning är lagstadgad, medan förskolebarnen bara rekommenderas hemspråksundervisning. Statsbidrag utgår dessutom bara för fem- och sexåringar, medan socialnämnden ofta gör bedömningen att hemspråksträning behövs mycket tidigare, om den skall främja en aktiv tvåspråkighet.

Enligt betänkandet skall skolöverstyrelsen nu se över statsbidragssystemet för hemspråksundervisning och i samband med det skall SÖ samråda med socialstyrelsen om samutnyttjande av statsbidragen till förskolan resp. grundskolan.

Det återstår väl för mig att tills vidare hoppas att man kommer fram till en lösning som är bra även för de förskolebarn som är i behov av hemspråksundervisning. Jag hoppas att SÖ redan har fått sitt uppdrag, och jag hoppas att man arbetar snabbt med översynen, eftersom detta är en viktig fråga för många kommuner och därmed för de barn som bor där. Jag vill framföra att det här är en fråga som kommer att följas med största uppmärksamhet.

Anf. 109 AINA WESTIN (s):

Herr talman! I debatten före middagsuppehållet anförde Ann-Cathrine Haglund att LO-gruppernas barn inte har plats i den kommunala barnomsorgen i samma utsträckning som TCO- och SACO/SR-gruppernas barn. Det är riktigt. Men Ann-Cathrine Haglund undvek naturligtvis att ange orsaken därtill, och man fick närmast uppfattningen att moderaternas förslag radikalt skulle förbättra LO-gruppernas situation.

Låt mig, herr talman, kort beskriva situationen.

37 % av LO-barnen i åldrarna 0–6 år har plats i daghem eller i kommunalt familjedaghem. Motsvarande siffra för SACO/SR-barnen är 71 %, medan siffran för TCO-barnen är 51 %.

Det råder inget tvivel om att skillnaderna i utnyttjandet av kommunal barnomsorg har samband med olikheter när det gäller arbetstider. Nästan 4 av 10 LO-kvinnor med förskolebarn arbetar på obekvämt eller oregelbunden arbetstid. Motsvarande andelar för TCO och SACO/SR är knappt 1 av 10 resp. 1 av 50. Detta framgår av en undersökning från LO om LO-medlemmar i välfärden. Enligt denna undersökning finns det ett ganska starkt samband mellan olika gruppers utnyttjande av kommunal barnomsorg och gruppernas arbetstidsförläggning. Detta samband går i båda riktningarna – dels påverkar arbetstidernas förläggning möjligheterna att utnyttja den kommunala barnomsorgen, dels påverkar tillgången till barnomsorg hur arbetstiderna kommer att vara förlagda.

Den kommunala barnomsorgen är i dag dåligt anpassad till behoven hos de

Onsdagen den
24 april 1985

*Barnomsorgen,
m. m.*

grupper som arbetar på andra tider än vanlig dagtid. Detta problem drabbar särskilt arbetarhushållen. Bristerna i barnomsorgen leder också till en ökning av arbetet på obekväma eller oregelbundna arbetstider. Detta drabbar i första hand arbetarhushållen. För att klara barnomsorgen arbetar föräldrarna antingen motskift eller också börjar kvinnan i familjen sitt arbete när mannen har kommit hem.

Tillgängligt material pekar också på att det finns ett samband mellan barnomsorg och arbetstidens längd. Svårigheter att ordna lämplig barnomsorg gör att kvinnor arbetar kortare tid än de annars skulle ha gjort. De praktiska erfarenheter man har inom LO-området visar att många korta deltider framtvings av bristen på barnomsorg.

Herr talman! Brist på barnomsorg är utan tvivel ett av de viktigaste förvärvshindren. Det inte bara omöjliggör för många kvinnor att arbeta, utan det har också den effekten att kvinnor tvingas till kortare arbetstider än de egentligen vill ha. Det framtvings också i många småbarnsfamiljer ett ökat arbete på obekväma tider.

Det är min förhoppning att det förslag som regeringen presenterar och som kommer i propositionen skall leda till en förbättring för dessa grupper. Men det krävs också ett större ansvar och en förståelse ute i kommunerna för dessa gruppers många gånger besvärliga situation.

Låt mig till sist konstatera att moderaternas förslag absolut inte skulle leda till en förbättring för LO-grupperna. LO-familjerna måste förlita sig till den socialdemokratiska regeringens ambitioner och förslag.

Anf. 110 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag kan inte förstå att inte LO-familjerna skulle ha nytta och glädje av att vi skapar en större valfrihet i barnomsorgen, att vi uppmuntrar alternativ och mångfald samt att vi uppmuntrar flexibla lösningar. Inte minst familjedaghemmen är ju mycket lätta att anpassa till arbete på obekväma tid. Våra förslag om mångfald och valfrihet gagnar alla, inte minst dem som har svårt att anpassa arbetstiden till den kommunala och mer stelbenta barnomsorgen.

Anf. 111 AINA WESTIN (s):

Herr talman! Ann-Cathrine Haglund talar om valfrihet. Men situationen i dag är den att föräldrarna inte har någon valfrihet. De förslag som moderaterna har framlagt, där man på sikt helt enkelt vill avskaffa statsbidragen, skulle absolut innebära att barnomsorgen i kommunerna inte skulle byggas ut. Föräldrarna skulle i fortsättningen få förlita sig helt på sig själva när det gällde att klara barnomsorgen. Det är en situation som de också befinner sig i för närvarande. Jag kan inte finna att moderaterna i nuvarande läge på något sätt slår vakt om LO-medlemmarna eller LO-familjerna. Mot den bakgrunden anser jag att LO-medlemmarna även fortsättningsvis inte har någon glädje av de förslag som kommer från moderata samlingspartiet.

Anf. 112 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! En utbyggd kommunal barnomsorg måste ju finansieras, och det innebär ett högre skattetryck. Våra förslag om grundavdrag för barn vid den kommunala beskattningen, om vårdnadsersättning och rättvisare samhällsstöd till olika former av barnomsorg ger familjerna möjlighet att välja den barnomsorg de själva tycker är bäst för familjen och för barnen.

Anf. 113 AINA WESTIN (s):

Herr talman! Hur ni än vänder och vrider på det hela kan det klart konstateras att de skatteförslag som ni moderater har lagt fram leder till en försämring för den vanlige löntagaren, dvs. en försämring för LO-grupperna.

När ni i samma andetag talar om vårdnadsersättning kan jag inte, herr talman, underlåta att än en gång konstatera följande: De borgerliga partierna gjorde inte en enda ansats att komma fram till ett gemensamt förslag under de sex borgerliga åren. De lyckades inte då, och de har under dessa tre år i opposition inte en enda gång lagt fram ett gemensamt förslag om vårdnadsersättning. Ann-Cathrine Haglund! Jag tror inte att det är många som tror på er ambition när det gäller vårdnadsersättning. Försök först komma överens i det avseendet, innan ni börjar tala så varmt för en sådan ersättning.

Anf. 114 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag tror att barnfamiljerna i Sverige, som har fått vidkännas skattehöjningar på 8 500 kr. per hushåll, är ganska besvikna på vad den socialdemokratiska regeringen åstadkommit.

Den gemensamma familjepolitiska reservation som de borgerliga partierna har avgivit tycker jag visar ganska klart att det finns en borgerlig enighet i familjepolitiken.

En vårdnadsersättning ger barnfamiljerna en möjlighet att betala för den barnomsorg de vill ha eller också ger den ökat stöd om man vill ha en förälder hemma. Den ger större valfrihet för alla familjer.

Anf. 115 AINA WESTIN (s):

Herr talman! Jag kan inte finna att de reservationer som de borgerliga partierna avgivit i det avseendet har någon som helst överensstämmelse. Det enda ni lyckats komma överens om är någon form av målinriktning för familjepolitiken. Att ni fortfarande är djupt splittrade i fråga om vårdnadsersättningen kan ju var och en konstatera som läser edra reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialutskottets betänkande 17**Punkt 1**

Mom. 3-5 (förslag grundade på betänkandet SOU:43, utvidgad rätt till modersmålsundervisning samt medelsanvisningen)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 16 för reservation 1 av Inga Lantz. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Onsdagen den
24 april 1985

*Barnomsorgen,
m. m.*

Punkt 2

Mom. 1 (anslag till Barnmiljörådet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 18

Mom. 1 (inriktningen av det familjepolitiska reformarbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 130 för reservation 1 av Ingemar Eliasson m. fl.

Mom. 2 (införande av vårdnadsersättning)

Först biträdades reservation 2 av Göte Jonsson m. fl. med 69 röster mot 46 för reservation 3 av Ulla Tillander och Rosa Östh. 165 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 161 röster mot 68 för reservation 2 av Göte Jonsson m. fl. 49 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (socialbidrag vid vård av egna barn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (barnbidrag vid längre tids utlandsvistelse)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 129 för reservation 5 av Ingemar Eliasson m. fl.

Mom. 9 (återbetalning av bidragsförskott)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ulla Tillander och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 23

Mom. 1 (statsbidragssystem för barnomsorgen)

Först avgavs 22 röster för reservation 3 av Ingemar Eliasson och 22 röster för reservation 4 av Inga Lantz. 236 ledamöter avstod från att rösta.

Sedan tredje vice talmannen lagt ned en ja-sedel och en nej-sedel i rösturnan drog Gunnar Elm (c) ja-sedeln. Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionen till kontraposition antagit reservation 3 av Ingemar Eliasson.

Härefter biträdades reservation 2 av Ulla Tillander och Rosa Östh – som ställdes mot reservation 3 av Ingemar Eliasson – genom uppresning.

Därpå biträdades reservation 1 av Göte Jonsson m. fl. med 69 röster mot 46

för reservation 2 av Ulla Tillander och Rosa Östh. 166 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 137 röster mot 68 för reservation 1 av Göte Jonsson m. fl. 77 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (lika statsbidrag till kommunal och alternativ barnomsorg)

Utskottets hemställan bifölls med 150 röster mot 128 för reservation 5 av Ingemar Eliasson m. fl.

Mom. 5 (utbyggnaden av barnomsorgen under 1985/86)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (en allmän målsättning för utbyggnad av barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 16 för reservation 7 av Inga Lantz.

Mom. 7 (utbyggnadens inriktning)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 8 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 9 av Ingemar Eliasson m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 8 (ett temporärt anordningsbidrag)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 10 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 11 av Ingemar Eliasson m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 9 (bindande kvalitetsnormer)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 16 för reservation 12 av Inga Lantz.

Mom. 10 (fasta vikarier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (tjänsteformer inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Nr 127

Onsdagen den
24 april 1985

*Barnomsorgen,
m. m.*

Mom. 12 (stödpersonal för barn med särskilda behov)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (information om alternativ barnomsorg)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 127 för reservation 16 av Ingemar Eliasson m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Kollektivanslutningsfrågan

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:30 om kollektivanslutningsfrågan, m. m.

Anf. 116 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Frågan om kollektivanslutning, dvs. tvångsanslutningen av medlemmar till det socialdemokratiska partiet, har blivit något av en följetong i riksdagsarbetet. Varje år sedan lång tid tillbaka har frågan om ett slopande av kollektivanslutningen aktualiserats genom såväl partimotioner som enskilda motioner. Partiernas ställningstaganden har följt samma mönster år från år: de tre borgerliga partierna och vpk har uttalat sig mot kollektivanslutningen, medan socialdemokraterna envist har försvarat den. Detta har lett till att riksdagen vid ett tiotal tillfällen uttalat att systemet med kollektivanslutning borde avskaffas, något som det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen inom LO totalt nonchalerat, vilket är djupt anmärkningsvärt och beklagligt.

Naturligtvis borde riksdagen för länge sedan ha besparats de årliga debatterna i denna fråga. Detta hade också skett om socialdemokraterna haft förstånd att respektera vad landets högsta beslutande organ, riksdagen, vid upprepade tillfällen uttalat i ärendet, vilket är ett elementärt anständighetskrav.

Verkligheten visar emellertid att socialdemokraterna anser sig stå över Sveriges riksdag i denna fråga, och tvångsanslutningen av medlemmar har därför fortsatt som om ingenting hänt.

I det här sammanhanget kan jag inte underlåta att påtala vad socialdemokraternas partisekreterare Bo Toresson hade att andraga om respekten för riksdagens ställningstagande när han utfrågades om kollektivanslutningen av konstitutionsutskottet. Ordagrant sadé han bl. a. följande: "Sedan till frågan om varför vi inte respekterar riksdagens ställningstagande. Jag vill då konstatera att det inte är något enhälligt uttalande som riksdagen har gjort på den här punkten." I klartext gör alltså cheftjänstemannen i det socialdemokratiska partiet gällande att man inte är skyldig att respektera riksdagens beslut med mindre än att detta är enhälligt. Det är enligt min mening ett

häpnadsväckande uttalande som ger anledning till oro. Därför måste jag fråga socialdemokraternas talesman i den här debatten: Delar Kurt Ove Johansson partisekreterarens uppfattning att man inte behöver respektera riksdagens uttalande om detta inte är enhälligt? Det är högst önskvärt och ett minimikrav att ett otvetydigt besked ges på denna punkt.

Vid sitt försvar förra året för kollektivanslutningen hänvisade man från socialdemokratiskt håll bl. a. till ett pågående utredningsarbete inom partiet i denna fråga. Rimligt var, menade man, att detta arbete fick fullföljas, innan någon eventuell ändring kom till stånd. Nu vet vi att detta, som väntat, enbart var den obotfärdiges förhinder. Av partikongressens beslut framgår att kollektivanslutningen skall fortsätta, utan hänsyn tagen till vad den enskilde fackföreningsmedlemmen tycker och än mindre till vad riksdagen uttalat.

Två tredjedelar av det socialdemokratiska partiets medlemmar är kollektivt anslutna. Det stora flertalet har således inte själva tagit initiativet till medlemskap utan anslutits genom beslut på fackföreningsmöten. De flesta känner inte ens till att de har blivit medlemmar i det socialdemokratiska partiet förrän de möjligen i efterhand på något sätt får ett besked härom. Många av dem står för helt andra värderingar än vad socialdemokraterna gör. Åtskilliga är medlemmar i något av de andra politiska partierna. Det är djupt förnedrande att de skall behöva utsättas för en dylik behandling.

Det är också djupt förnedrande att man skall behöva reservera sig för att slippa vara medlem i ett parti som man inte vill tillhöra. Icke i något annat sammanhang förekommer något liknande. Inget annat parti har ens snuddat vid tanken att nedlåta sig till något dylikt. Det låter beskäftigt, när den socialdemokratiska partikongressen uttalar att den enskildes integritet inte är satt i fara genom reservationsrätten. Verkligheten är ju den att ett stort antal människor inom fackförening och parti vet att den som reserverar sig inte är socialdemokrat i samma ögonblick som han gör det – med de negativa konsekvenser för den enskilde som detta i alltför stor utsträckning för med sig. I allra högsta grad är den enskildes integritet satt i fara genom reservationsförfarandet, vilket får till konsekvens att man inte vill eller vågar utnyttja reservationsmöjligheten. Den som hävdar motsatsen förstår inte innebörden av begreppet personlig integritet och saknar uppenbarligen all känsla och respekt för den enskildes rätt och vilja att själv besluta om sin egen partitillhörighet.

Om socialdemokraterna verkligen ville skydda den enskildes personliga integritet, skulle man aldrig befatta sig med kollektivanslutningen. Nu väger emellertid begäret efter de många tvångsanslutna medlemmarnas avgifter till partiet tyngre, och därför slår man vakt om anslutningsformen. Socialdemokraterna tillåter sig alltså att med medel tagna från ett stort antal icke-socialdemokratiska fackföreningsmedlemmar driva en politik som just dessa medlemmar varken kan eller vill acceptera. Vad rättfärdigar ett dylikt handlings sätt? Svaret är: Ingenting!

Eftersom socialdemokraterna vägrar att respektera riksdagens uttalande om att kollektivanslutningen skall avskaffas, återstår ingenting annat än en lagstiftning, som förbjuder denna anslutningsform. Detta har vi moderater

krävt sedan länge, och vi kan nu glädja oss åt att även mittenpartierna står bakom detta krav. Från socialdemokratiskt håll söker man göra gällande att detta skulle stå i strid med regeringsformens regler om grundläggande fri- och rättigheter, dvs. föreningarnas rätt att själva besluta i egna angelägenheter. Nu har emellertid lagrådet granskat ifrågavarande lagförslag och fastslagit att inget finns att erinra emot detsamma. Något hinder för lagstiftning föreligger således inte.

I riksdagen finns sedan länge en klar majoritet för att medlemskapet i ett politiskt parti skall sökas på grundval av den enskildes egna önskemål och inte genom kollektivanslutning. Det beklagliga är emellertid att när det nu gäller att fatta ett reellt beslut i ärendet, då sviktar kommunisterna, då sviker man alla dem, som inte vill vara tvångsanslutna till socialdemokraterna, då ser man nogsamnt till att ingen ändring kommer till stånd.

I sitt försök att slingra sig undan anför vpk i sin reservation följande:

”Utskottet finner att de lagstiftningskrav som väckts i de borgerliga motionerna inger mycket starka betänkligheter inte minst från principiella utgångspunkter. Lagstiftningskraven har andra syften än omsorgen om medlemsdemokrati och individuella rättigheter.”

Det av de borgerliga partierna framlagda lagförslaget beträffande kollektivanslutningen har följande lydelse:

”Häri genom föreskrivs följande.

Enskild person får antas som medlem i politisk sammanslutning endast om han genom egen ansökan gett till känna att han önskar inträda i sammanslutningen. Antas någon som medlem utan sådan ansökan, saknar det rättsverkan.”

Vad är det som är principiellt stötande i denna text? Vilka andra syften än att slå vakt om den enskilde individens rätt att själv välja parti kan döljas bakom denna lagtext? Det skall onekligen bli intressant att få klarläggande besked om vad vpk menar med sina svepande formuleringar. Det återstår att se, om partiet verkligen vill att kollektivanslutningen skall upphöra eller om det återigen enbart är fråga om tomma fraser och ord.

Herr talman! I utskottsbetänkandet behandlas också frågor rörande den enskilde och organisationerna utöver frågan om kollektivanslutning. I ett antal motioner till riksdagen, bl. a. från moderat håll, har påtalats riskerna med att många organisationer har fått en alltför stark ställning i förhållande till de enskilda medlemmarna. Detta har medfört att den enskilde medlemmens intressen kommit att spela en andrahandsroll. När organisationer genom avtal med andra organisationer i realiteten omtintgör rättigheter och friheter, som det offentliga har skyldighet att värna, är detta ett övergrepp mot såväl den enskilde medborgaren som den politiska demokratin. Även den s. k. negativa föreningsrätten berörs i motioner. Det borde vara en självklarhet att med rätten att fritt ansluta sig till en förening också följer rätten att slippa tillhöra en förening. Någon generell rättighet för enskild person att stå utanför en organisation garanteras emellertid inte i regeringsformen. Detta är klart otillfredsställande och bör därför åtgärdas genom att den negativa föreningsrätten blir grundlagsfäst.

I reservation nr 3 anför de borgerliga ledamöterna att de företeelser och förslag som tas upp i de ifrågavarande motionerna bör bli föremål för en parlamentarisk utredning. Utredningen bör syfta till att ge en belysning av de olika problemställningar som aktualiserats samt överväga i vad mån den enskildes ställning i förhållande till organisationerna bör ges ett utökat skydd i regeringsformen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna nr 1 och 3.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 117 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Som Hans Nyhage nyss påpekade har vi vid varje riksmöte alltsedan tidigt 1970-tal diskuterat kollektivanslutningsfrågan. Att den ständigt återkommer ger ett vittnesbörd om frågans vikt. Det kan då tyckas att alla argument för och emot har upprepats till leda. Men ändå vill jag påstå att dagens debatt sker i en ny situation och i ett nytt ljus. Jag menar då inte bara det förhållandet att debatten i år äger rum på våren – förut har den alltid gått av stapeln under mörka decemberdagar. Nej, det nya ligger i att kammaren för första gången i historien har att ta ställning till ett konkret lagförslag i frågan – för övrigt framlagt av centern – som, om det bifalles, medför att kollektivanslutning till politiskt parti bringas att upphöra.

Det förtjänar också noteras att den socialdemokratiska utskottsgruppen denna gång är något mer utförlig i sin skrivning än förr om åren, när den brukade nöja sig med fem fattiga rader i utskottsbetänkandet. Jag skall för ögonblicket inte kommentera betänkandet. Jag är dessutom spant nyfiken på vad den socialdemokratiska talesmannen nu skall prestera för att utöver det skrivna ge något mera kött på benen i sin argumentering.

Att centerpartiet har lagt fram detta lagförslag förtjänar några förklarande ord. Vi intog ju under 1970-talet den ståndpunkten att kollektivanslutningsproblemet inte i första hand skulle lösas genom lagstiftning. Skälen härtill var flera: de politiska partierna liksom fackföreningsrörelsen ingår ju i den ideella föreningsgrupp som inte omfattas av någon speciell lagstiftning. Man borde inte lagstifta på det området utan starka skäl, sades det. Dessutom trodde vi att riksdagen genom uttalanden mot kollektivanslutning skulle förmå socialdemokraterna att som en självsanering avstå från denna odemokratiska form av medlemsrekrytering. Riksdagen antog som bekant vid åtta olika tillfällen ett sådant uttalande. Vi fick emellertid med stigande förvåning uppleva hur socialdemokraterna helt och hållet nonchalerade riksdagens uttalanden. De var inget värda. Kollektivanslutningen fortlevde.

Det som kom att bli den droppe som gjorde att tålmodets bägare rann över var ett yttrande som socialdemokraternas partisekreterare fällde vid en utfrågning inför konstitutionsutskottet. Han förklarade att ett beslut av den socialdemokratiska kongressen hade högre valör än riksdagens uttalande. Skulle riksdagen däremot lagstifta, skulle man respektera en sådan lag.

Onsdagen den
24 april 1985

Kollektivanslutningsfrågan

Det var klart besked. Inom centern har vi därför arbetat fram ett lagförslag. Vi har varit noga med att begränsa frågan till att enbart gälla kollektivanslutningen till ett politiskt parti, inte till någon inskränkning av det ideella föreningsområdet i övrigt. Vi lade fram motionen i januari 1984. Jag mötte omedelbart reaktioner på motionen. Det lagförslag vi lade fram var alldeles för kortfattat – tre paragrafer, mindre än 50 ord. Kunde man lösa en lagstiftningsuppgift så enkelt?

Nästa invändning kom från socialdemokraterna. Lagstiftning skulle strida mot grundlag. Som exempel kan jag nämna en interpellationsdebatt den 16 oktober 1984, då en socialdemokratisk jurist och ledamot av kammaren ryckte ut och gjorde detta påstående: "Ett beslut att ta bort kollektivanslutningen skulle vara en åtgärd direkt riktad mot fackföreningarnas egen beslutanderätt och skulle dessutom kränka den grundlagsfästa föreningsfriheten."

Det var därför helt naturligt att vi vid utskottsbehandlingen i höstas krävde den unika åtgärden att motionen, lagförslaget, skulle sändas till lagrådet för yttrande. Dit skickades den också.

Vad säger då lagrådet? Ja, det står att läsa i utskottsbetänkandet. Lagrådet konstaterar att lagförslaget inte alls strider mot den i grundlag skyddade föreningsfriheten. Inte heller i övrigt möter lagförslaget något hinder ur grundlagssynpunkt. Lagrådet säger dessutom att lagen kommer att tillgodose sitt syfte. Slutligen anser lagrådet att lagtexten kan sammandras till en enda paragraf. Så enkelt var det med det. Med denna lagtext har vi nu gått till kammaren.

Jag vill här gärna understryka centerns uppskattning av att moderaternas och folkpartiets utskottsledamöter har ställt upp tillsammans med oss för en gemensam reservation kring detta lagförslag. Därmed är en god grund lagd för ett gemensamt agerande i fortsättningen. Faller lagförslaget i dag, kan vi med en ändrad majoritetssituation i kammaren efter höstens val driva igenom beslutet då. I den här frågan kommer ni socialdemokrater att möta en treenig front i fortsättningen.

Lagrådet har naturligtvis inte gjort några politiska bedömningar om kollektivanslutningen utan endast konstitutionella. Den politiska debatten för vi här i kammaren. Naturligtvis står våra gamla frågor i ämnet kvar. De brukar inte få några svar. Och jag skall upprepa några av dem.

Är det något fel på principen att varje individ genom en enskild och frivillig handling själv får bestämma vilket politiskt parti han eller hon vill tillhöra? Och får man, om man så vill, stå utanför partiorganisationen helt och hållet? Känner ni socialdemokrater inte något som helst bekymmer över att urskillningslöst fösa in moderater och vpk-are, centerpartister och folkpartister till det socialdemokratiska partiet, och kanske också på köpet kds-are och folk från sektorerna längst ut till vänster, liksom nynazister? Hur känns det att ha denna både saliga och osaliga röra inne i det socialdemokratiska partiet? Är det de ca 15 milj. kr. som man på det sättet förstärker partikassan med som ursäktar det ideologiska priset?

Låt mig vidare i detta sammanhang ta upp ett påstående, som återfinns i

den socialdemokratiska majoritetsskrivningen. Där heter det:

”Åtgärder av det slag som förordas i motionerna skulle enligt utskottets mening innebära en inskränkning av möjligheterna för såväl politiska partier som fackföreningarna att i demokratisk ordning kunna fatta beslut i sina egna angelägenheter.”

Får jag fråga: Var någonstans i vårt lagförslag är det nämnt att de avsedda reglerna skulle gälla några andra beslut än om kollektivanslutning av individer till parti? I avvaktan på svar yrkar jag bifall till reservation 1.

Vad sedan gäller reservation 3, som berör frågan om den enskildes förhållande till organisationer, ställer vi endast krav på en utredning. Det kravet har framställts tidigare, men det har avisats. Vi anser att det i längden är omöjligt att skjuta problemet ifrån sig.

Vår grundlag ger medborgaren ett gott skydd mot det allmänna, men inte mot annan enskild, exempelvis en organisation som sätter sig i det allmännas ställe. I det svenska samhället, där organisationer har en stark ställning, försätts många medborgare i ibland av samvetsskäl svåra situationer, när de ställs inför tvångsliknande krav från organisationernas sida. Rätten att stå utanför en organisation är ingen självklarhet i vårt land.

Detta faktum har t. o. m. uppmärksammats i en utredning inom Europarådet, där man beträffande förhållandena i Sverige noterar, att organisationernas starka ställning gör att rätten att stå utanför en organisation förvandlats till en rättighet som finns bara i teorin. Förhållandena i Sverige har alltså väckt en uppmärksamhet som är näst intill pinsam för vårt lands anseende.

En utredning skulle ge en värdefull belysning av problemen. Huruvida denna belysning behöver leda till någon form av lagstiftning är inte möjligt att säga på förhand. Men enbart belysningen kan visa sig bli tillräcklig, eftersom själva existensen av en utredning brukar ha en viss preventiv verkan.

Jag vill, herr talman, till slut yrka bifall till reservation nr 3.

Anf. 118 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag skall inte upprepa vissa av de argument som har anförts av Hans Nyhage och Sven-Erik Nordin. Debatten kring kollektivanslutningen är en debatt där det, trots att debatten har kommit tillbaka år efter år, är svårt att känna igen socialdemokraternas talesmän från konstitutionsutskottet. När det gäller t. ex. tryckfrihetsfrågor och andra frågor om den enskildes integritet kan vi ibland ha olika uppfattningar, men socialdemokraterna ställer fullt ut upp bakom de principer som allmänt gäller i ett demokratiskt samhälle.

Debatten om kollektivanslutningen skiljer sig från andra debatter. I den debatten hävdar socialdemokraterna att principer som man kallar för det historiska sambandet och som gäller från tiden före demokratins genombrott, alltså skall gälla med avseende på den enskilda människans ställningstagande till politisk verksamhet. Genom personligt tillkännagivande tvingas människor år 1985 att deklarerat att de inte vill vara med i ett politiskt parti.

Jag har inför den här debatten gått igenom vad Kurt Ove Johansson har

Onsdagen den
24 april 1985

Kollektivanslutningsfrågan

sagt i debatterna de två senaste åren. Jag vet inte vad han kommer att säga i dag, men om han följer majoritetsskrivningen i utskottets betänkande, kommer det att bli en uppräkningslista av de argument som har redovisats tidigare år. Det är argument som jag, utan att begagna överord, vill beteckna som skrämmande.

När vi från de borgerliga partiernas sida hävdar att kollektivanslutningen måste upphöra får vi som motargument ibland höra att vi med våra argument vill komma åt socialdemokraterna. Då vill jag säga att det för oss finns få frågor som är mera tacksamma att driva ur politisk synpunkt. Många undersökningar visar att en stor majoritet av befolkningen och även en stor del av medlemmarna i fackföreningsrörelsen är mot kollektivanslutningen. Därför är det klart att den dag kollektivanslutningen upphör – och jag tror att den tidpunkten inte är så långt framför oss – försvinner en fråga där vi med rätta har kunnat angripa socialdemokratien. En politiskt känslig fråga som engagerar många människor försvinner ur den politiska debatten.

Det är beklagligt, herr talman, att det tydligen är omöjligt att uppnå en självsanering. Socialdemokraterna har haft mycket god tid på sig att lösa detta problem. Det vill de dock inte göra. Trots att försvaret för kollektivanslutningen håller på att vittra sönder inom delar av socialdemokratien och trots att betydande delar av den socialdemokraterna närstående pressen förstår konsekvenserna av kollektivanslutningen väljer partiet att – trots vissa marginella förändringar – fortsätta att behålla och envist hålla fast vid principer som måste bedömas som konservativa och oförenliga med den i hela vårt samhälle genomsyrade synen på den enskildes rätt att själv ta ställning till politiska frågor. Kollektivanslutningen är en kvarleva från tiden före demokratins genombrott.

Herr talman! Det som skiljer årets debatt från tidigare års debatter är att de icke-socialistiska partierna nu står bakom ett gemensamt lagförslag mot kollektivanslutningen. Det är ett förslag som dessutom är granskat av lagrådet, som konstaterar att lagförslaget inte står i strid med regeringsformens regler om föreningsfrihet. Från folkpartiets sida har vi ansett att en reglering i grundlag vore att föredra. Men eftersom lagrådet nu har granskat förslaget och det är angeläget att lagen så snart som möjligt kan genomföras ställer vi oss bakom den gemensamma borgerliga reservationen. I folkpartiets partimotion går vi dessutom inte mot reglering i vanlig lag, och det är ytterligare en anledning till att vi ställer oss bakom reservationen.

Det finns, herr talman, nu förutsättningar för att kollektivanslutningen skall upphöra. Reservationen borde vinna riksdagens bifall.

Jag vill slutligen också utan särskilda kommentarer anmäla att vi från folkpartiets sida ställer oss bakom förslaget om en parlamentarisk utredning om den enskildes förhållande till organisationer.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 119 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! År 1901 gick spinnare och vävare i Furulund i Skåne ut i strid mot textilbaronen August Schmitz. Det tog två år innan de tillkämpat sig

rätten att bilda en fackförening. I avsaknaden av facklig organisering leddes striden av den då nybildade socialdemokratiska arbetarkommunen i Kävlinge. En politisk förening ledde en facklig strid. Att den fackförening som sedan uppstod uppfattade sig som en del av den socialdemokratiska rörelsen är inte svårt att förstå.

Jag har anfört detta lilla exempel av en speciell anledning, nämligen därför att min morfar på den tiden var ordförande i Kävlinge socialdemokratiska arbetarkommun och hade att företräda de oorganiserade textilarbetarna mot deras arbetsgivare.

Detta var, herr talman, en glimt av det samhällsklimat ur vilket sambanden mellan facklig och politisk arbetarrörelse formades. Det är mot den bakgrunden man skall se och tolka den fackliga kollektivanslutningens problem i Sverige.

Emellertid har det alltid funnits två olika synsätt på dessa samband i den europeiska arbetarrörelsen.

Det ena har varit att fackföreningar och parti är två sidor av i grund samma sak. Från en sådan utgångspunkt ter sig det kombinerade medlemskapet i fack och parti som självklart.

Det andra synsättet går ut på att fackföreningar alltid har en bredare och öppnare roll än ett parti kan ha. I facket lär man sig klass- och kamratsolidaritet, utan att snekla på partiet. Det är naturligt om detta leder till en medvetandeutveckling, som får medlemmen att också så småningom ansluta sig till ett arbetarparti. Men det är inget man kan föreskriva eller tvinga på människor. Det är alltid bäst för arbetarrörelsen att fackföreningsmedlemmar genom egen erfarenhet, genom studier och stimulans själva kommer till insikt om att de även måste engagera sig i den politiska arbetarrörelsen. Gör man på annat sätt riskerar man att många människor stöts och inte känner sig riktigt hemma i sin fackliga organisation. Detta skadar solidariteten och försvårar ett naturligt inväxande i arbetarrörelsens gemenskap och tänkesätt.

Vpk är anhängare av detta andra historiska synsätt. Vi är därför motståndare till facklig kollektivanslutning. Det finns andra former genom vilka fackföreningar kan ekonomiskt såväl som politiskt manifestera sitt stöd för arbetarrörelsepartier, former som inte tränger den personliga integriteten mot väggen. Där våra medlemmar tillhör kollektivanslutna fackföreningar kommer vi framöver att initiera fördomsfria diskussioner om anslutningsformens lämplighet. Vår utgångspunkt i alla dessa frågor är fackföreningsrörelsens frihet och självständighet. Med vårt sätt att se har denna självständighet tre olika sidor.

Fackföreningsrörelsen måste stå organisatoriskt fri från politiska partier. Även om det reellt är så att ett visst parti har en dominerande ställning, måste det kunna förenas med en rimlig grad av tolerans, av politisk pluralism och kritisk öppenhet. Partisolidaritet är inget negativt – men den får inte ta former som kan vara negativa för den allmänna breda klassolidariteten.

Fackföreningsrörelsen måste stå självständig gentemot kapitalet och arbetsgivarna. Det betyder att den aldrig får låta sig avpolitiseras eller hindras att engagera sig politiskt. Den får aldrig låta klassolidariteten

Onsdagen den
24 april 1985

Kollektivanslutningsfrågan

försvagas genom bindningar och lojaliteter till företagsintressen och arbetsgivare. Inför den politiska högerns attacker mot fackföreningsrörelsen framstår all feodal lakejmentalitet och strejkbryterianda som lika förhatliga som de gjorde på 1890-talet.

Fackföreningar måste slutligen stå självständiga gentemot staten. Staten skall akta sig för att föreskriva och lagstifta om hur folkliga organisationer och rörelser skall förhålla sig till samhällspolitiska frågor. Alla försök att återkalla gamla tiders preusseri och åtalskampanjer från statens sida mot den fackliga rörelsen skall bestämt avvisas.

Det är denna sistnämnda utgångspunkt, som är den mest avgörande för hur vårt parti tar ställning till lagstiftningskraven inte bara här och nu, utan också allmänt och i princip. Och vi gör detta, herr talman, därför att det nu är tydligt, att det största borgerliga partiet använder kollektivanslutningsfrågan enbart som en murbräcka. Vad de i verkligheten förbereder är en generalattack mot fackföreningsrörelsen och de fackliga rättigheterna.

I texten till den moderata motionen nr 2029 blir det klart, vad den politiska högern i förlängningen är ute efter. Där talar man inte bara om kollektivanslutning. Där talas det om att förbjuda fackförening att göra uttalanden i politiska frågor. Man talar om att förbjuda fackföreningar att lämna ekonomiskt stöd åt politiskt parti. Man talar om att förbjuda rätten för facklig organisation att utlysa blockad mot enmansföretag. Man vill begränsa förhandlingsrätten och man vill bryta upp kollektivavtalssystemet.

Detta vill säga: Moderata samlingspartiet vill ha särslagstiftning mot fackföreningar. Fackföreningar skall inte ha samma åsiktsfrihet som andra organisationer. De skall inte ha samma rätt som Svenska arbetsgivareföreningen att uttala sig i politiska frågor och delta i den politiska diskussionen. Fackföreningar skall inte materiellt kunna stödja en politisk organisation på det sätt som alla andra kan göra. Fackföreningar skall sättas i strykclass. Deras medlemmar skall göras till ett slags andra klassens medborgare, för vilka centrala medborgerliga fri- och rättigheter särskilt skall begränsas.

Det är att märka att de begränsningar i rätten att agera i politiska frågor, som moderaterna här uttalar sig för, inte bara skulle få betydelse för LO-området. De skulle i lika mån hindra TCO-föreningar och andra att offentligt, som organisationer, ta ställning och göra uttalanden i politiska frågor.

Ett sådant angrepp på yttrande- och åsiktsfriheten har inte gjorts i Sverige på snart 100 år. Och man får gå till 1930-talet för att finna politiska yttranden om det lämpliga i att på detta sätt begränsa fackföreningarnas verksamhet. Denna manifestation av den moderata tankevärlden, som förekommer i motion 2029, är i sig själv nog för att vårt parti inte ens skall reflektera på att i övriga frågor under detta betänkande rösta tillsammans med den borgerliga sidan.

I moderaternas yrkanden finns ett annat mystiskt inslag, som återfinns även i en motion från centern – krav på en lag om s. k. negativ föreningsrätt, dvs. rätten att stå utanför fackförening.

De djupare motiven bakom detta krav är dunkla. Det är nämligen inte

trovärdigt när förespråkarna säger att man vill skydda människor mot eventuella trakasserier. Personliga trakasserier kan man ingripa mot på annat sätt, och det är att märka att de borgerliga motionärerna inte vill ha något motsvarande skydd för sådana fackligt organiserade som utgör en minoritet på en arbetsplats med oorganiserade. Det verkliga syftet bakom dessa motioner om negativ föreningsrätt är uppenbarligen att försvåra för fackliga representanter att ta sig in och organisera på arbetsplatser med oorganiserad arbetskraft. Också detta är ett ingrepp i föreningsfriheten, vars ideologiska hemvist är 1890-talets Sverige.

Jag kommer så till dagens kärnfråga, dvs. frågan om eventuell lag mot kollektivanslutning till politiskt parti. I denna fråga är de tre borgerliga partierna på samma linje. Jag vill dock gärna säga att folkpartiet här aldrig har framträtt med den typen av övertoner som finns i de aktuella motionerna från andra partier – man har strikt hållit sig till själva kollektivanslutningsfrågan och där under många år intagit en försiktig hållning.

Nu ställer man givetvis frågan varför vpk – som ju ogillar kollektivanslutningen – inte kan stödja ett renodlat och rakt krav om lagligt förbud mot denna.

Jag har delvis redan besvarat den frågan på ett principiellt plan. Men jag skall också här gå in på en närmare analys av den rent rättsliga problematiken. Jag misstänker nämligen att även de mer måttfulla förespråkarna för ett lagligt förbud inte har gjort riktigt klart för sig vilka utomordentliga rättsliga svårigheter man kan möta när man granskar den verklighet i vilken en sådan lag skulle tillämpas.

Om man formulerar lagen så att all kollektivanslutning till politiskt parti förbjuds, då drabbar man en rad fullt acceptabla och helt oproblematiska former av organiserad anslutning. Ett parti kan ju ha syster- eller dotterorganisationer som av praktiska skäl kan vilja ansluta sig till moderorganisationen. Det kan vara studieförbund, ungdomsförbund eller olika former av allmänna stödorganisationer. Jag har en gång i tiden själv tillhört ett studentförbund med den anslutningsformen. Med de borgerligas förslag skulle sådana typer av organisatorisk anslutning vara förbjudna, trots att de på intet sätt träder någon enskild, oliktankande persons integritet för när. Jag tror var och en inser att sådana ingrepp i organisationslivets legitima rätt att ordna sina inbördes förhållanden inte är lämpliga. Såsom lagförslaget är formulerat går det långt utöver det syfte som det självt proklamerar.

Problemet med att formulera en vettig lag beror på att den juridiska kärnfrågan inte har sin grund i kollektivanslutningen som sådan. Kärnfrågan uppstår i stället till följd av att det inom varje yrkesområde på LO-sidan i de flesta fall bara finns *en* möjlighet att fackligt organisera sig. Om det vore som i Italien eller i Frankrike, där man har flera parallella landsorganisationer, skulle den frågan inte uppstå. Men detta specifika svenska förhållande kan ju inte få föranleda att man summariskt förbjuder *alla* typer av kollektiv anslutning.

Inte heller går det att komma åt problemet genom att bara förbjuda facklig kollektivanslutning. Dels leder detta till särbehandling av fackliga organisa-

Kollektivanslutningsfrågan

tioner, något som är rättsligt stötande. Dels hamnar man i mycket besvärliga definitionsproblem. Det finns nämligen ingen rimligt klar definition av vad som är en facklig organisation. Är det enbart sådan organisation som har förhandlingsrätt och sluter avtal, eller är det organisation som över huvud taget bedriver facklig verksamhet?

Och vad är ett politiskt parti? Är det enbart en organisation som deltar i politiska val? Betyder det i så fall att kollektivanslutning till organisation som enbart arbetar utomparlamentariskt är laglig? Och om parti definieras på ett mer vidsträckt sätt – som alla politiskt-programatiskt arbetande organisationer – vad leder det då till? Vad är Svenska arbetsgivareföreningen, som ju agerar i nästan varje större politisk fråga utifrån en bestämd ideologi? Medlemmen i ett arbetsgivarförbund kan ju vara – och är mestadels – kollektivt ansluten till centralorganisationen SAF. Skall detta vara lagligt, medan kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet skall vara olagligt?

Jag ställer dessa frågor för att illustrera det ur rättsstatlig synvinkel föga acceptabla i att ha lagar som enbart riktar sig mot det socialdemokratiska partiet.

Vi har en syndikalistisk rörelse här i landet. Den har åtskilliga tusen medlemmar på litet olika håll i landet. Syndikalisterna har en speciell, traditionell organisationsform. Lokalt är de organiserade som fackliga föreningar. Centralt är de anslutna till SAC, som både är en facklig landsorganisation och en politisk rörelse. Det är bara det att SAC traditionellt inte deltar i parlamentarisk verksamhet och ställer upp i val.

Hur skall man definiera ett sådant läge utifrån en förbudslag? Och hur skulle man definiera det om SAC plötsligt uppträdde som valorganisation? Syndikalisternas lokala organisationer är klart fackliga. Deras centralorganisation kan med lika goda skäl klassas som politisk, som ett parti: Förbudslagen skulle i förekommande fall kunna användas för att fullständigt slå sönder den syndikalistiska rörelsen. Det är helt och hållet en definitionsfråga. Och hur man definierar – det riskerar alltid att bli en politisk konjunkturfråga.

Men om vi nu får en förbudslag, vad skulle då hända? Låt oss anta att man får in en anmälan mot en fackförening för att den olagligt fattat beslut om en kollektiv anslutning. En sådan anmälan behöver ju inte vara sann; det finns alltid fackföreningshatare, som kan komma med falska anmälningar. I vilket fall som helst inleds då en förundersökning, man söker bevisning, och man vill säkra eventuell bevisning. Vad betyder det? Det betyder att myndigheter kan gå in och granska en organisations protokoll och andra handlingar i full utsträckning. Myndigheter kan få en insyn i organisationers förhållanden, som de aldrig tidigare haft i modern tid i Sverige.

Har ni på den borgerliga sidan egentligen tänkt igenom vad detta innebär? Är ni verkligen beredda till sådana ingrepp enbart för att komma åt det socialdemokratiska partiet? Ni måste väl ändå se hur ni här riskerar att komma ut på ett juridiskt gungfly. Och ni kan inte begära av oss att vi skall följa er ut på detta gungfly. För vi har inte lust att gå ner oss där.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till vpk-reservationen, nr 2. Vi kommer i den kontrapositionsvotering som följer att rösta på vår reservation. I valet mellan den borgerliga reservationen i kollektivanslutningsfrågan och utskottets hemställan väljer vi att avstå från att rösta. Om utskottet hade ställt sin hemställan som ett rent och rakt avslag på de borgerliga motionerna hade vi naturligtvis kunnat rösta på utskottet. Men eftersom utskottsmajoriteten griper tillbaka på motiv och argumenteringar som tidigare har framförts och som vi inte är överens med utskottet om, har vi valt att avstå. När det gäller reservation 3 slutligen kommer vi att rösta med utskottet.

Anf. 120 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jörn Svenssons fantasifulla utläggning om innebörden av den moderata politiken kan vi lämna helt därhän. Som vanligt gör han sin egen personliga tolkning, och vad den är värd är kammarens ledamöter sedan länge pinsamt medvetna om. Nu gäller det i klartext lagförslaget mot kollektivanslutning. Det är ett separat lagförslag, och min fråga till Jörn Svensson är: Vad i detta helt fristående lagförslag är stötande och ger möjlighet att tillgodose andra syften än att slå vakt om den enskildes rätt att själv välja parti?

Jörn Svensson kommer inte att kunna ge något verklighetsgrundat besked. För honom och hans parti gäller det att som vanligt smita undan, när det verkligen blir fråga om att ta ställning mot regeringspartiet.

Anf. 121 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Eftersom Hans Nyhage anser att det jag säger och mina tolkningar ingenting är värda, skulle jag vilja be honom att se efter vad som står i den motion som ett flertal moderater har lämnat in och som har nummer 1983/84:2029. Låt oss titta på vad som står där, på s. 4, och säg sedan om det är min fantasi eller om det är moderat verklighet!

I första stycket på den sidan framställer ni som kränkande och någonting som ni alltså därmed är emot och vill ha bort, att fackföreningar lämnar ekonomiskt stöd till politiska partier och att fackföreningar gör ställningstaganden i olika politiska frågor.

Det står också bland yrkandena att ni vill begränsa förhandlingsskyldigheten på det statliga området. Det står att ni vill införa negativ föreningsrätt i MBL. Det står att ni vill upphäva vissa regler om facklig vetorätt. Det är vad ni yrkar!

Det står att ni vill upplösa och förändra semesterlagstiftningen, som är ett skydd för arbetstagarna. Det står att ni vill att riksdagen skall besluta att begränsa närvarorätten för personalrepresentanter i statliga styrelser.

Det finns ett dussin andra sådana yrkanden som riktar sig direkt mot nu gällande fackliga rättigheter. Det står i er motion. Försök inte att genom nedsättande yttranden om mig hävda att detta är fantasi. Detta är moderat verklighet. Detta är edra syften. Detta är er tankevärld.

Genom att vi ser denna tankevärld inser vi för vår del att ert sätt att

Kollektivanslutningsfrågan

använda kollektivanslutningsfrågan är bara en sorts murbräcka. Det här är vad ni skall öppna vägen för, och det kommer vi alltid att bekämpa.

Anf. 122 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Min fråga återstår att få svar på: Vad i lagförslaget rörande kollektivanslutning är stötande och ger möjlighet att tillgodose andra syften än att slå vakt om den enskildes rätt att själv välja parti? Var vänlig ge svar på den frågan, Jörn Svensson!

Anf. 123 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i Hans Nyhages skall vi säga sömnvanor, men nog måste han ha varit ett offer för dem när han inte lyssnade på den långa utläggning jag gjorde om vilka svåra definitionsproblem man stöter på ifall man får en sådan här lag.

Jag behöver inte upprepa vad jag sade. Jag skall i stället tala om en annan synpunkt som också har en politisk relevans.

Varför vill inte vpk lagstifta? Vi fruktar med rätta att ni har syften som jag här har försökt att beskriva, och vi vill därför inte gå med er. Vi har andra syften än ni när vi arbetar mot kollektivanslutning till politiskt parti.

Vi förstår heller inte er ensidiga fanatism att driva lagstiftningskravet. Politiskt och moraliskt förkastliga ting bekämpas ju inte alltid bäst med lagar. För vad är kollektivanslutningen, denna rest av en gammal historisk tradition i arbetarrörelsen? Jo, den är i dag ett politiskt och moraliskt problem för det socialdemokratiska partiet.

Det är socialdemokraternas problem. Låt dem brottas med den moraliska problematik som ligger i det. Det är deras sak att lösa dem. Om vi inte kan lösa dem, får de betala det politiska priset.

Varför skulle andra rycka ut och befria dem från detta problem genom en lagstiftning? Jag förstår inte vare sig den taktiska eller moraliska poängen i det. Jag tror att ni borgerliga biter er själva i svansen när ni driver det här lagstiftningskravet, som är dunkelt och leder er ut, som jag sade, på ett juridiskt gungfly.

Anf. 124 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! I föreliggande betänkande yrkas i en gemensam borgerlig reservation att en parlamentarisk utredning rörande negativ föreningsrätt skall tillsättas. Utskottsmajoriteten avstyrker detta och gör det på mycket goda grunder. De bestämmelser som nu gäller är ganska nya – de trädde i kraft 1977 – och som framgår av utskottets betänkande har hithörande frågor utretts av nya arbetsrättskommittén och yttrandefrihetsutredningen. Vissa förslag bereds för närvarande också i regeringskansliet. Vi kan från utskottsmajoritetens sida inte finna något som helst skäl för att nu tillsätta en parlamentarisk utredning i frågan. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan under mom. 2, vilket innebär avslag på reservation 3.

Sedan går jag över till det som är huvudfrågan i dagens debatt kring utskottsbetänkandet. Samarbetet inom svensk arbetarrörelse har alltid varit

en nagel i ögat på våra politiska motståndare. Man har särskilt ondgjort sig över kollektivanslutningen, som är lokalt förankrad. Under de senaste 10–15 åren har frågan om kollektivanslutningen minst en gång om året i riksdagen upprört framför allt de borgerliga sinnena. Det har påståtts att kollektivanslutningen är odemokratisk, och i kampens hetta har man ibland också hävdat att denna form av anslutning till politiskt parti står i strid med våra grundlagar.

Dessa beskyllningar mot kollektivanslutningen som organisationsform är både ovederhäftiga och felaktiga. Vi har hela tiden på goda grunder och inte utan framgång kunnat avvisa de här attackerna. Varje gång som debatten om kollektivanslutning förts i riksdagen har intresset för medlemskap i vårt parti ökat. Vi välkomnar därför den här årliga debatten, inte minst nu när de borgerliga partierna som trädde på ett snöre öppet visar att deras egentliga syfte är att kväsa fackföreningsrörelsen och genom en omedelbar lagstiftning begränsa rättigheterna att besluta i egna angelägenheter.

I sin iver att komma åt den demokratiska arbetarrörelsen drar man sig inte ens för att attackera föreningsrätten, som är en av hörnpelarna i svensk demokrati. Ändamålet helgar medlen, tycks de borgerliga resonera, och sedan må medlen vara hur ruttna som helst.

En genomgång av 10–15 års protokoll från riksdagsdebatter om kollektivanslutning visar att de borgerliga inte har lärt eller förstått någonting i fråga om den värdegemenskap som finns inom svensk arbetarrörelse. Denna bristande kunskap är naturligtvis delvis en förklaring till att lagstiftningsiv-rarna alltid kommer så snett i debatten om kollektivanslutning till politiskt parti.

Hade det funnits någon saklig substans och reell styrka i argumenten mot kollektivanslutningen, skulle den naturligtvis ha upphört. Kollektivanslutning som organisations- och samarbetsform kan endast leva vidare och utvecklas så länge som medlemmarna i de lokala fackliga organisationerna upplever den som meningsfull. Att tro att man kan lagstifta bort samhörigheten inom svensk arbetarrörelse är i allra högsta grad ett uttryck för politisk naivitet. Resultatet blir i stället det motsatta. Borgerlighetens försök att kväsa facket genom att begränsa den demokratiska rörelsefrihet som nu finns bara svetsar samman den demokratiska arbetarrörelsen allt hårdare. Vi socialdemokrater kommer inte utan strid att ge upp minsta lilla bit av den föreningsfrihet som vunnits genom lång och hård demokratisk kamp. Samhörigheten mellan fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet är ideologiskt betingad. Den växte fram, som redan sagts här, som en historisk nödvändighet i slutet av 1800-talet. Man insåg tidigt att de grundläggande målen för frihet, jämlikhet och broderskap inte kunde förverkligas enbart genom facklig kamp. Den politiska kampen framstod som minst lika nödvändig för att man skulle kunna förverkliga de grundläggande målen om ett rättvisare samhälle.

När man diskuterar samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin måste man komma ihåg att det är folket ute i de fackliga organisationerna som grundade det socialdemokratiska partiet för att också

Kollektivanslutningsfrågan

politiskt kunna företräda sina medlemmars intressen. Innan Landsorganisationen bildades var det socialdemokratiska partiet också centralorganisation för fackföreningarna. Politiskt står det socialdemokratiska partiet för precis samma grundläggande värderingar som fackföreningsrörelsen står för i den fackliga kampen. För de lokala fackliga organisationerna framstår därför den organisatoriska knytningen till det socialdemokratiska partiet som helt naturlig, och i högsta grad förenlig med deras syfte att bäst tillvarata viktiga medlemsintressen. Jag vill tillägga att det bör vara deras självklara demokratiska rättighet att göra detta.

De borgerliga partierna har genom åren gjort många märkliga turer i fråga om kollektivanslutningen. Det har gjorts gemensamma uttalanden. Det har varit oenighet om hur man skall ha det. Det har krävts ändring i grundlagen, och man har begärt ingående utredning innan en eventuell lagstiftning skulle äga rum. Nu kräver man omedelbar lagstiftning.

När det gäller synen på det föreningsrättsliga området är det egentligen en ganska bedrövlig utveckling som skett inom borgerligheten. För att komma åt arbetarrörelsen fackligt och politiskt är man beredd att gå mycket långt. Mest militanta är naturligtvis moderaterna. Men det mest oroväckande är att moderaterna också i denna fråga blivit vägvisare för folkpartiet och centern. Snällt och beskedligt har både folkpartiet och centern krupit in i högerburen. För folkpartiets vidkommande är det förmodligen fråga om aningslöshet i kombination med ideologisk förflackning som lett till att man nu är beredd att nagga föreningsfriheten i kanten. För centerpartiets del är det måhända allvarligare. Centern sätter sig i högerburen mot bättre vetande och ger på grund av orkeslöshet upp sitt motstånd mot högerkrafterna. Jag skulle gärna vilja säga till Sven-Erik Nordin att det inte är centern som har varit ledstjärnan i samarbetet om en omedelbar lagstiftning, som föreslås i den borgerliga reservationen, därför att krav på lagstiftning ju rests sedan länge från moderaterna. Vad man måhända skulle kunna tillskriva centerpartiet är att ni har varit arkitekter för konstruktionen av den lag som vi nu diskuterar. Men detta är ju egentligen ingen anledning att slå sig för bröstet. Det som verkligen har skett är att moderaterna har lurat skjortan av centerpartiet också i den här frågan – och snällt och pydligt har ni gått och satt er i högerburen även i det här fallet.

Beträffande vpk:s uppfattning i den här frågan finns naturligtvis mycket att anföra. Man kan konstatera att socialdemokraterna och vpk i viktiga avseenden har oförenliga ståndpunkter i kollektivanslutningsfrågan. Detta till trots vill jag ge vpk det erkännandet att vpk åtminstone hittills har varit konsekvent i inställningen till föreningsfriheten. Vpk har hela tiden avvisat lagstiftning. I vpk-reservationen finns formuleringar som också jag skulle kunna ställa mig bakom. Vi tycks t. ex. vara ense om att en lagstiftning mot kollektivanslutning skulle bana väg för omfattande inskränkningar i organisationernas frihet.

Jag vill gärna säga att jag i vissa delar också kan ansluta mig till den analys som Jörn Svensson gjorde av det borgerliga förslaget och av de konsekvenser som i det här fallet inte har utretts tillräckligt. Om jag har förstått saken rätt

är det detta som har legat bakom när Sven-Erik Nordin så många gånger här i riksdagen har menat att det var nödvändigt att göra en omfattande utredning, innan man från borgerligt håll bestämde sig för en lagstiftning. Detta har ju inte skett, och jag tycker att Jörn Svenssons analys har visat att man nu är beredd att lagstifta på mycket bristfälliga grunder.

I den debatt som har förts genom åren har det talats en del om hur lagstiftningsåtgärder ställer sig mot bakgrund av reglerna i regeringsformen om grundläggande fri- och rättigheter och då närmast föreningsfriheten. Denna fråga accentueras i år mer än tidigare, när de borgerliga partierna har kommit överens om att gå fram med förslag om lagstiftning som skall förhindra kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet.

När det talas om lagstiftning mot kollektivanslutning brukar det sägas att en sådan lagstiftning skall innebära förbud mot kollektivanslutning. Den lag som de borgerliga partierna nu enats om innehåller inte något förbud i den mening som man normalt avser när man talar om förbud. Någon egentlig sanktion finns inte i lagförslaget. Lagen säger i stället, att om någon skulle kollektivanslutas till politiskt parti, skulle medlemskapet bli ogiltigt. Lagen är härigenom vad man kallar en civilrättslig lag. Med en sådan uppläggning skulle lagen inte komma i konflikt med grundlagen – detta har lagrådet hållit med om. Oavsett hur lagförslaget tekniskt är utformat kommer det att på ett avgörande sätt gripa in i fackföreningarnas möjligheter att i demokratisk ordning fatta beslut i sina egna angelägenheter. Härigenom kommer man i konflikt med vad som är själva andemeningen i regeringsformens regler om skydd för föreningsfriheten, nämligen att föreningarna utan inblandning från statsmakten fritt skall kunna engagera sig i olika samhällsfrågor och fritt fatta beslut i sina egna angelägenheter.

Det finns här anledning att kraftigt understryka att det inte alltid är säkert att regeringsformen gillar allt det den inte uttryckligen förbjuder. Man måste ställa sig frågan om det verkligen är rimligt att andemeningen i regeringsformens regler inte skall få någon verkan på statsmakternas åtgärder i sådana situationer då en mycket formalistisk tolkning av regeringsformen kan tänkas ge till resultat att regeringsformens bokstav inte uppställer något hinder.

Enligt min mening skulle en lagstiftning som den föreslagna vara en olycka för de grundläggande friheter på vilka vårt demokratiska samhälle skall vila.

Våra politiska motståndare brukar göra ett stort nummer av att det också inom arbetarrörelsens egna led finns de som är kritiska mot kollektivanslutningen. Dagens debatt utgör inget undantag härvidlag. Vi har heller aldrig förnekat detta. I en rörelse som vår, där det ständigt förs en diskussion om organisations- och samarbetsformerna, är detta naturligt. Vi är alltid öppna för kritik, och om kritiken är saklig tar vi också intryck av den.

Kollektivanslutningsfrågan diskuterades senast på vår partikongress hösten 1984, varvid vissa viktiga beslut fattades. Jag skall här kort redovisa några.

Kongressen beslutade som en rekommendation att den kollektiva anslutningen bör ligga så nära medlemmen som möjligt. Det innebär att beslut om kollektiv anslutning av facklig organisation ordentligt bör förankras i klubbar

Onsdagen den
24 april 1985

Kollektivanslutningsfrågan

och sektioner. Reservationsrätten skall förstärkas – det gäller såväl beträffande informationen som beträffande en förenkling av reglerna. Kongressen uttalade som ett absolut krav att den enskilde medlemmens integritet inte får komma i fara. Informationen kommer också att förbättras. Ett oeftergivligt krav är att alla som berörs eller kommer att beröras av kollektivanslutning får skriftlig information därom.

Kongressen beslutade vidare om nya former för fackligt politiskt samarbete. Organisationsmodellen innebär att den lokala organisationen ansluter sig till partiet och att medlemmarna var för sig ansöker om individuellt medlemskap. Den modellen förutsätter också att man blir medlem i partiet genom en enskild ansökan. Det är viktigt att komma ihåg att det är den lokala fackliga organisationen som självständigt fattar dessa beslut. Några direktiv utgår inte från vare sig LO, fackförbund eller partiet.

Herr talman! Man väljer sina vänner, heter det. Ni på den borgerliga kanten har valt era. Ni har valt att utveckla och fördjupa er värdegemenskap med arbetsgivarorganisationerna och stoffinansen – och det är er sak. Jag kan lova er att hur ni än organiserar ert samarbete, så skall inte vi med lagstiftning förhindra ert inre arbete. Vårt partis demokratiska traditioner är en garanti för det. Ett förbud för de lokala fackliga organisationerna skulle vara ett kraftigt ingrepp i den fackliga demokratin, och det hör absolut inte hemma i ett samhälle av vår typ. Vi socialdemokrater slår vakt om fackföreningarnas, medlemmarnas och de politiska partiernas frihet att genom i demokratisk ordning fattade majoritetsbeslut få bestämma om sina egna inre angelägenheter. Kollektivanslutningen är en del av denna frihet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i konstitutionsutskottets betänkande 30 och avslag på de tre reservationer som är fogade till betänkandet.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 125 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Kurt Ove Johanssons argumentering att frågan om kollektivanslutning uteslutande är en angelägenhet för fackföreningarna och det socialdemokratiska partiet utgör ett lysande exempel på vad vi från moderat håll har anført om organisationernas alltför starka ställning till förfång för de enskilda medlemmarna. I motsats till Kurt Ove Johansson hävdar jag med bestämdhet att kollektivanslutningen i högsta grad berör den enskilda människan.

Mina moderata partivänner i fackföreningsrörelsen – och de är många – betackar sig för tvångsanslutningen till det socialdemokratiska partiet. De finner verkligen inte denna anslutningsform vara meningsfull, för att citera Kurt Ove Johansson. De upplever den som förskräckande. Det är deras talan och alla andra tvångsanslutna medlemmars talan jag för, när deras fackföreningar så totalt sviker dem.

Det finns inte ett enda vettigt skäl för kollektivanslutningen. Den har inget

berättigande från demokratisk synpunkt. Den har ingenting med frihet att göra. Den kan inte försvaras i föreningsrättsligt avseende. Den är kränkande för den enskilde individen.

Varför tillåter inte socialdemokraterna medlemmarna att fritt ansluta sig till partiet? Något lagstiftningskrav hade aldrig uppstått om socialdemokraterna hade respekterat riksdagens upprepade uttalanden.

Vilket besked har Kurt Ove Johansson för övrigt att ge beträffande Bo Toressons yttrande att man inte behöver respektera riksdagens uttalande, om detta inte är enhälligt?

Anf. 126 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Under de närmare 20 minuter som Kurt Ove Johansson använde för att redogöra för den socialdemokratiska utskottsmajoritetens ståndpunkt väntade jag förgäves på att få höra honom uttrycka någon som helst förståelse för den enskilda människans situation gentemot organisationen. I stället fick vi höra en lång föreläsning om samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokraterna, en föreläsning som inte var ny.

När Kurt Ove Johansson dessutom säger att han har läst in de senaste 10–15 årens debattprotokoll när det gäller den här frågan, förvånar jag mig över att han då inte har observerat att den linje som i varje fall centerpartiet redan från första stund har företrätt är att slå vakt om den enskilda människans integritet och om hans eller hennes rättighet att frivilligt gå in i ett parti eller att stå utanför. Den enskildes beslut i det avseendet skall inte angå någon annan än honom själv.

I mitt inledningsanförande sade jag också mycket klart att vi på tidigt 70-tal sade att denna fråga inte i första hand skall lösas genom lagstiftning. Vi ville ge socialdemokratin en chans att själv städa upp och avlägsna det här skräpet. Den chansen har ni haft, men ni har inte tagit den. Nu får ni finna er i att vårt tålamod till sist har tagit slut.

Jag noterar också att Kurt Ove Johansson faktiskt i någon mån var inne på att det fanns även en intern kritik. Jag vet inte hur stor kritiken är inom socialdemokratin, men den är stark inom vissa delar av fackföreningsrörelsen. Det finns ändå vissa LO-förbund där det inte förekommer någon kollektivanslutning, och mängder av lokala fackföreningar tillämpar inte kollektivanslutningen. Jag har här en tidningsintervju med ombudsmannen i Metalls avdelning 39 i Oxelösund, en avdelning som under sin 70-åriga existens aldrig har varit kollektivansluten till socialdemokratin. I intervjun säger ombudsmannen:

”Det är en felaktig ordning att man först skall bli medlem i partiet. Och sedan – om man har en annan uppfattning – får man reservera sig mot anslutningen.”

Lägg den här reaktionen från en fackföreningsombudsman på minnet, Kurt Ove Johansson, och fundera över vilken styrka som ligger i den!

Slutligen: Mina frågor har jag inte fått något svar på.

Anf. 127 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Vårt lagförslag är en attack mot fackföreningsrörelsen, säger Kurt Ove Johansson. Han ägnade en stor del av sitt anförande åt att diskutera fackföreningsrörelsen. Jag har tittat i mitt manus. Jag nämnde ordet "fackföreningsrörelsen" en gång. Det var när jag konstaterade att opinionsundersökningar visar att en mycket stor del av fackföreningsrörelsens medlemmar också är emot kollektivanslutningen.

Diskussionen gäller inte fackföreningsrörelsen.

Förslaget är också en kritik och ett angrepp mot socialdemokratin, säger Kurt Ove Johansson. Ja, det är riktigt. Det är en kritik av att socialdemokratin tar emot medlemmar kollektivt.

Det jag saknade i Kurt Ove Johanssons anförande var diskussionen om den enskilda människan. Det är den frågeställning det gäller. Det handlar om den enskilda människans rätt att inte behöva avslöja politisk hemvist. Varför nämnde Kurt Ove Johansson ingenting om den enskilda människan? Han talade konsekvent om fackföreningsrörelsen och om det socialdemokratiska partiet. Men det är ju varken Arbetsgivareföreningen eller fackföreningsrörelsen som vi vill diskutera i dag. Fackföreningsrörelsen får ur vår synvinkel säga vad den vill i olika samhällsfrågor och skall naturligtvis göra det. Men vad det handlar om är att den enskilda människan måste få rätt att själv avgöra vilket politiskt parti han eller hon vill tillhöra.

Anf. 128 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det faktum att man inte nämner fackföreningsrörelsen mer än en gång i sitt anförande är inget bevis för att det inte är fackföreningsrörelsen som man vill komma åt. Det är bara för Lars Ernestam att läsa det lagförslag som ni har ställt er bakom: det riktar sig ensidigt mot fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet.

Jag vill gärna ta bort den konstiga uppfattningen att man först måste bli medlem innan man kan reservera sig. Så är det inte. Jag vet inte var Sven-Erik Nordin har fått det ifrån. Är det så att man t. ex. diskuterar kollektivanslutning inom en organisation, kan man omedelbart lämna in sin reservation, utan att man har blivit medlem i det socialdemokratiska partiet. Man reserverar sig alltså omedelbart mot det beslut som fackföreningen har tagit. Försitter man den möjligheten har man fortfarande rätt att reservera sig. Jag tror det är viktigt att komma ihåg detta.

Sven-Erik Nordin tycker tydligen att det var tråkigt att jag nämnde att han placerat sig i högerburen. Jag kan förstå att han tycker det är tråkigt, men likväl sitter han där.

Det intressanta är att Sven-Erik Nordin den 4 juni 1976 beträffande moderaternas förslag till lagreglering sade: "Riksdagen skulle med ett bifall till moderatreservationen öppna en inkörsport till lagregleringar inte bara av partierna utan också av vårt lands föreningsliv över huvud taget." Och så avslutade han med att säga: "Hur djupt centern än ogillar kollektivanslutningen vill vi dock inte använda lagmetoden."

År 1980 gav Sven-Erik Nordin i princip uttryck för samma ståndpunkt. Då

sade han t. o. m. att han tyckte att Anders Björck, som den gången företrädde moderaterna, var naiv som ville föreslå en lagstiftning och som inte förstod att den skulle leda till de dystra konsekvenser som vi har försökt beskriva.

Sanningen är väl ändå den att Sven-Erik Nordin har satt sig i högerburen. Det är naturligtvis tråkigt för centerpartiet, men så är det, och så lär det förbli. Efter ert agerande nu, där ni bundit er till en sådan här reservation, lär ni ha mycket svårt att komma ur den.

Anf. 129 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Jag är fullt medveden om att jag i det längsta ville undvika lagstiftning i den här frågan, och det var en åsikt som jag frambar både till höger och vänster som en varning åt båda parter. Men någonting i den vägen tog inte Kurt Ove Johansson åt sig då.

Herr talman! Jag har riktat några frågor till Kurt Ove Johansson. Jag har ännu inte fått några svar på dem. Kurt Ove Johansson har fortfarande en replik kvar, och jag utgår från att han i varje fall begagnar de minuterna till att svara på de tre frågor som jag har ställt.

Eftersom detta är min sista replik vill jag ge Kurt Ove Johansson ett löfte: Var övertygad om att i valrörelsen som stundar kommer vi att bildligt talat jaga er med blåslampa från valmöte till valmöte. Vi kommer aldrig att ge upp kampen för den enskilde individens integritet, hans rätt att ha sin politiska åsikt för sig själv.

Anf. 130 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Kurt Ove Johansson säger att jag i mitt anförande inte talade om fackföreningsrörelsen men att lagförslaget däremot är ett angrepp på fackföreningsrörelsen. Jag skall läsa upp lagförslaget. Det är kort, Kurt Ove Johansson. Det lyder så här:

”Häri genom föreskrivs följande.

Enskild person får antas som medlem i politisk sammanslutning endast om han genom egen ansökan gett till känna att han önskar inträda i sammanslutningen. Antas någon som medlem utan sådan ansökan, saknar det rättsverkan.”

Fackföreningsrörelsen är inte nämnd i lagförslaget!

Sedan säger Kurt Ove Johansson att vi sitter i högerburen när vi vill avskaffa kollektivanslutningen. Det här, Kurt Ove Johansson, – att så långt som möjligt avskaffa de fläckar som finns kvar för att vi skall uppnå full demokrati i landet – är gammal och klar liberal tradition! Jag ställer än en gång frågan, Kurt Ove Johansson: Vad är det för fel i att den enskilde själv skall få avgöra vilket politiskt parti han eller hon vill tillhöra?

Anf. 131 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Kurt Ove Johansson tar uteslutande ställning för socialdemokraterna inom fackföreningsrörelsen. Någon respekt för och hänsyn till de många andra medlemmarna visar han inte. Enligt hans synsätt är det riktigt

Onsdagen den
24 april 1985

*Kollektivanslut-
ningsfrågan*

att tvinga in människor, och därav många med icke-socialistisk uppfattning, i det socialdemokratiska partiet.

Att hävda att reservationsrätten skyddar den enskildes integritet är häpnadsväckande. Vari ligger det berättigade i att tvinga någon att reservera sig mot att behöva tillhöra ett parti?

Slutligen har jag ännu inte fått svar på min fråga beträffande Bo Toressons yttrande att man inte behöver respektera ett riksdagens uttalande om detta inte är enhälligt. Jag vore tacksam att få veta vad Kurt Ove Johansson tycker i den frågan.

Anf. 132 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja säga att det inte alltid är så lätt att svara på samtliga frågor som de tre borgerliga partierna ställer, därför att tiden delvis är begränsad. Men vi har fört dessa debatter genom åren, och då har jag flera gånger besvarat de frågor som ni ställer. De är inte nya på något sätt. Ni har ställt dem varje år, och jag har snällt och beskedligt ställt upp och besvarat dem.

Om Hans Nyhage vill göra sig besväret är det bara att gå tillbaka i det gamla riksdagstrycket och få svar på frågorna.

Sedan måste jag säga att Lars Ernestam förvånar mig väldigt mycket. Vad är det som talar mot fackföreningsrörelsen, frågar han. Men Lars Ernestam måste väl ändå veta vad lagförslaget går ut på. Lagförslaget har tillkommit för att man skall förhindra kollektivanslutning och möjligheterna för fackliga organisationer att fatta beslut om detta. Det är ju det man vill förhindra. Då kan ju Lars Ernestam knappast förneka att denna lagstiftning riktar sig mot fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. Det är ganska fantastiskt att Lars Ernestam tydligen inte är medveten om vad han egentligen har varit med och skrivit på i den gemensamma borgerliga reservationen.

Till Sven-Erik Nordin vill jag gärna säga – tiden gick ut för mig förra gången – att Sven-Erik Nordin så sent som 1982 tog avstånd från omedelbar lagstiftning. Så här står det i riksdagens protokoll den 9 december 1982, s. 64: "Föreningsfriheten får inte inskränkas. Gränsdragningen kräver utredning. Vi vill därför inte göra en omedelbar beställning om lag." Då är det faktiskt värre än jag trodde. Sven-Erik Nordin har tydligen likt en kanarie fågel suttit i högerburen och pickat moderata lagstiftningsfrön som nu har grott. Sven-Erik Nordin kräver i dag utan ingående utredning omedelbar lagstiftning, vilket han för kort tid sedan själv ansåg skulle hota föreningsfriheten.

Denna debatt visar att den högerbur som centern sitter i är behängd med dubbla lås. Släpp burfåglarna lös, krävde centerpartisten Torsten Bengtson på sin tid. Menade han då måhända centern? När man granskar hans gamla motion här i riksdagen, finner man att han kanske ändå var en ganska framsynt man.

Talmannen anmälde att Hans Nyhage, Sven-Erik Nordin och Lars Ernestam anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr talman! Jag hade tänkt använda en del av mitt inlägg till att beskriva min egen och andras personliga upplevelser av kollektivanslutning. Men först vill jag något kommentera vad Kurt Ove Johansson har sagt.

Onsdagen den
24 april 1985

I sitt första anförande framhöll Kurt Ove Johansson att kollektivanslutningsdebatten framför allt har upprört borgerliga sinnen. Men det innebär samtidigt att den har upprört även andra. Då kan man på goda grunder anta att den har upprört sinnena även hos många LO-medlemmar runt om i Sverige, som tycker att detta är en totalt felaktig anslutningsform.

Kollektivanslutningsfrågan.

Kurt Ove Johansson sade också att medlemsantalet hos socialdemokraterna har ökat efter varje debatt om kollektivanslutning. Jag skulle vara mycket intresserad av att få ta del av den statistiken. Han påstod också att man kan reservera sig innan man skriver in sig i en fackförening. Det är möjligt att man kan göra så på olika håll i Sverige, men jag känner till företag där det inte är möjligt att agera på det viset. Man tvingas bli medlem i en fackförening, och därefter måste man uppsöka en facklig organisation för att reservera sig.

När det gäller Kurt Ove Johanssons påstående om beslutet på den senaste socialdemokratiska partikongressen vill jag för ordningens skull påpeka att Metalls avdelning 4 i Malmö bara några få dagar efteråt talade om att de regler som gällde var bra och inte behövde ändras.

I november 1983 hade vi en debatt i detta ämne i denna kammare. Då påstod jag att jag var medlem i två politiska partier, dels i moderata samlingspartiet baserat på fri och egen övertygelse, dels i socialdemokraterna genom en tvångsanslutning sedan 1969. Detta skapade tydligen en viss irritation centralt här uppe i huvudstaden. Några dagar senare gick nämligen en pressekreterare hos socialdemokraterna ut via TT med en bulletin om att jag sedan 1978 var struken som medlem. Jag kunde däremot inte räkna med att få tillbaka några pengar som jag hade betalat in i form av medlemsavgift till ett parti som jag inte längre var med i, eftersom avgifter från de personer som reserverat sig mot kollektivanslutning användes till andra fackliga ändamål. Man kunde, herr talman, omödelbart konstatera att de människor som reserverar sig mot kollektivanslutningen får betala en högre avgift till fackföreningen än andra medlemmar får göra.

Samtidigt fick jag besked från annat håll, bl. a. från Kurt Ove Johansson, att mina pengar fanns att hämta på Metalls avdelning 4 i Malmö. För att få definitiv klarhet i vad som gällde tog jag per telefon kontakt med Metalls ombudsman i Malmö. Han talade om för mig att jag sedan 1978 var struken som medlem och att jag kunde hämta mina pengar från 1983 på avdelningen i februari 1984. Då frågade jag mycket hövligt och väluppfostat: Var någonstans står detta att läsa? Ombudsmannen svarade: Det står på den blankett som du har reserverat dig på.

Jag vill påstå, herr talman, att detta är en ren och skär efterhandskonstruktion, eftersom jag aldrig har reserverat mig på någon särskild reservationsblankett. Jag hade skrivit ett brev till Metalls avdelning i Malmö. Efteråt fick jag veta att ett brev – till skillnad från postverkets påstående – inte alltid betyder så mycket. Jag anser mig på goda grunder fortfarande vara medlem i

Onsdagen den
24 april 1985

*Kollektivanslut-
ningsfrågan*

två olika politiska partier, för – det vill jag bestämt understryka – jag kommer aldrig att gå upp till Metalls avdelning i Malmö och begära att slippa medlemskap i ett politiskt parti som jag inte frivilligt begärt att få tillhöra.

Man har även i denna debatt vid olika tillfällen talat om att man skall skydda de enskilda personernas integritet. Därför skall runt om i landet på de olika avdelningarna bara en person ha hand om dessa frågor och papper avseende kollektivanslutningen förvaras på ett betryggande sätt.

För någon månad sedan, då jag var på väg hem från mitt arbete på Kockums, lyssnade jag på bilradion. Det var ett lokalt radioprogram som handlade om LO-sessionen i Malmö. En journalist från tidningen Arbetet ställde denna fråga till en Metallombudsman: Är det riktigt att Sten Andersson fortfarande är kollektivt ansluten till socialdemokraterna? Ombudsmannen svarade – och det gick ut i radion till ganska många tiotusental lyssnare – att han inte kunde diskutera enskilda medlemmars förhållanden vad gäller kollektivanslutning. Med tanke på det beskedet finns det skäl att ställa en fråga och att göra ett konstaterande.

För det första: Vem informerade socialdemokraterna centralt i Stockholm om att jag inte längre var medlem? För det andra – och det är än mer besvärligt och diskriminerande: En ombudsman från Metall i Malmö påstår alltså på fullt allvar att en person i Sverige 1985 tydligen löper en stor risk att på sin arbetsplats bli trakasserad därför att han eller hon inte vill vara medlem hos socialdemokraterna. Jag tycker att den här anslutningsformen är ovärdig inte bara socialdemokraterna utan även ett demokratiskt samhälle.

Herr talman! Den 25 oktober 1984 gick en arbetskamrat till mig på Kockums upp till Metalls avdelning i Malmö och begärde att få reservera sig mot kollektivanslutningen. Efter vissa besvärligheter medgavs detta, men samtidigt begärde han att få en kopia av reservationen. Han blev förvägrad detta. Det som han kunde få en kopia av var den egna namnunderskriften, inte villkoren för reservationen.

Ibland brukar man kalla moderaterna för ett parti som består av krämare – och det är möjligt att det är tillåtet i dagens politiska debatt. Men jag skulle kanske snarare vilja kollektivansluta ett annat parti till krämarnas sällskap – för om några är krämare är det faktiskt socialdemokraterna. De skyr tydligen inga medel för att dels skaffa pengar, dels skaffa medlemmar.

I Värmland skulle man för en tid sedan prova möjligheterna att komma ifrån kollektivanslutningen genom att slopa denna och i stället ansluta medlemmarna frivilligt. Det föregicks av en lång debatt, och det visade sig att ungefär 10 % blev medlemmar frivilligt. Sedan lyckades man med den helt underbara bedriften att återigen kollektivansluta hela avdelningen, med den motiveringen att det var så få personer som frivilligt ville bli anslutna.

Vid detta riksmöte har, herr talman, väckts en motion om att cirkuskonserten bör utvecklas, och det är möjligt att så bör bli fallet. Men om så sker, bör aktörerna i fråga prya runt om i landet på våra fackliga organisationer där man försvarar kollektivanslutningen.

Till sist, herr talman: När den här debatten var som hetast kring årsskiftet 1983-1984 lovade jag i en tidningsartikel något okristligt att jag skulle bjuda

den person som kunde tala om för mig, huruvida jag hade några pengar att hämta och i så fall var jag kunde hämta dem, på ett glas visky. Jag fick då i en annan artikel till svar att mina pengar fanns att hämta på Metals expedition i Malmö, men att jag borde använda de pengarna på ett vettigare sätt än att köpa alkohol för dem.

Herr talman! Det är inte ofta som man kan lyda råd från socialdemokrater, för de tar allt flera och allt kraftigare steg åt vänster. Men undantaget bekräftar regeln, och i detta fall skall jag lyssna. Jag kan icke, herr talman, ta på mitt ansvar att bjuda en människa på några glas visky som redan i fullt nyktert tillstånd kan försvara kollektivanslutningen. Jag är nämligen skrämde över vad denna person kan försvara med några centiliter innanför västen.

Anf. 134 ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i denna debatt i dag, men det är svårt att behålla behärsksningen när Kurt Ove Johansson i debatten säger att kollektivanslutning är frihet. Hur långt från sanningen kan man komma? frågar man sig. Då kan precis vad som helst vara frihet. Då är vi inne i 1984 enligt Orwell: Sanning är lögn, lögn är sanning.

De borgerliga vill kväsa fackföreningsrörelsen, säger Kurt Ove Johansson. Det är inte alls fråga om det. Nej, vi moderater som är fackligt anslutna har alltid sagt ja till facklig solidaritet, men vi säger samtidigt ja till politisk frihet.

Jag har varit fackligt ansluten sedan 1951, i 34 år nu i maj, och jag har också vid ett tillfälle blivit kollektivansluten, samtidigt som jag var riksdagsman för moderaterna. Kollektivanslutningen är i de fackliga medlemmarnas intresse, säger Kurt Ove Johansson. Tror Kurt Ove Johansson att det är i borgerliga, fackligt anslutna arbetares intresse att tvingas in i det socialdemokratiska partiet, vare sig de är riksdagsmän eller inte?

Vad är det för fel i att den enskilde själv får bestämma sin politiska tillhörighet? Den frågan har ställts många gånger, även här i dag. Vid några tillfällen har de socialdemokratiska företrädarna sagt att det inte är något fel. Men vid ett par tillfällen har de också talat om varför de vill ha kollektivanslutning och sanningen bakom det.

Som ett tillägg till detta med att det inte är något fel i att den enskilde får bestämma sin politiska tillhörighet vill jag citera vad Nils Kellgren sade i en debatt i riksdagen den 15 februari 1967: "Frågan om kollektivanslutning är i mycket hög grad – det kan man aldrig komma ifrån – en fråga om finansiering av politisk verksamhet."

Tio år senare, 1977, sade Hilding Johansson i Trollhättan: "Jag tvekar inte att säga att det räcker inte för socialdemokratin att få partistöd. --- Jag vill inte ett ögonblick förneka betydelsen av det, men låt mig ändå göra klart att det räcker inte för att finansiera verksamheten."

Det är en skam och en fläck på Sveriges baner när medlemskap heter pengar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Onsdagen den
24 april 1985

*Ideella föreningar
m. m.*

Mom. 1 (kollektivanslutning till politiskt parti)

Först biträdades reservation 1 av Anders Björck m. fl. med 129 röster mot 17 för reservation 2 av Nils Berndtson. 139 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 139 röster mot 129 för reservation 1 av Anders Björck m. fl. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (den enskildes förhållande till organisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

13 § Ideella föreningar m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1984/85:52 om ideella föreningar m. m.

Anf. 135 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det betänkande från skatteutskottet som nu skall behandlas har nummer 52, vilket med all önskvärd tydlighet visar hur arbetstyngt detta utskott är. Det finns två reservationer fogade till utskottets betänkande, och bakom båda står de tre borgerliga partierna.

I väntan på att översynen av de ideella föreningarnas skatteregler kommer till stånd yrkar vi i reservation nr 1 att grundavdraget vid inkomsttaxering höjs från nuvarande 15 000 kr. till ett och ett halvt basbelopp. Då frågan var uppe till debatt här i kammaren så sent som i höstas nöjer jag mig med att yrka bifall till reservation nr 1.

Reservation nr 2 rör Nobelstiftelsens beskattningsförhållanden, och även den frågan var uppe i höstas. Omständigheterna var dock sådana att det i dag finns anledning att något mer omfattande belysa frågorna. Nobelstiftelsens skatteförhållanden togs för det första upp i samband med den häftiga debatten om den nya fastighetsskatten och försvann till stor del i den hanteringen. Efter beslutet om en statlig fastighetsskatt har för det andra Nobelstiftelsen drabbats av ytterligare en skatteskärpning i och med att riksdagen slopade den kommunala taxeringen av juridiska personer.

Ända sedan 1946 har Nobelstiftelsen sluppit att betala statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. Kommunal inkomstskatt har man bara behövt betala för fastigheter.

I sitt av riksdagen godkända betänkande skrev bevillningsutskottet den gången att Nobelstiftelsen intog en sådan särställning i jämförelse med andra stiftelser att skattebefrielse var befogad. Detta omdöme äger minst samma giltighet i dag, och Nobelstiftelsens allmännyttiga verksamhet är av största betydelse för vårt lands ställning när det gäller vetenskap, kultur och internationell goodwill.

Det kan tilläggas att Nobelstiftelsen redan 1953, under hänvisning till skattefriheten i Sverige, lyckades utverka skattebefrielse i USA för stiftelsens placeringar där då det gäller inkomst- och förmögenhetsskatt.

Under den översyn av dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och USA som pågår vore det givetvis olyckligt om Sverige genom att nu göra avsteg från stiftelsens tidigare skattebefrielse gav USA anledning att ompröva Nobelstiftelsens ovan nämnda skattebefrielse i USA.

Eftersom den nya fastighetsskatten absolut har karaktären av förmögenhetsskatt, är det obegripligt att socialdemokraterna vill gå emot ett tidigare riksdagsbeslut, som fattats i enighetens tecken.

När den kommunala taxeringen av juridiska personer slopades i höstas innebar detta en skärpning för Nobelstiftelsen. Tidigare hade man som bekant blott betalat kommunal inkomstskatt för inkomst av fastighet men får nu i stället en statlig inkomstskatt med 40 % på sådana inkomster.

Att Nobelstiftelsen tidigare inte var befriad från den kommunala skatten på fastigheter berodde på omsorgen om kommunernas ekonomi. Detta skäl föreligger ju inte längre när den kommunala taxeringen för juridiska personer slopats. Även här är det obegripligt att socialdemokraterna i stället för att, som logiken krävde, utvidga skattebefrielsen går motsatt väg och skärper beskattningen.

För vårt land är det självfallet inte bara en hederssak utan också ett riksintresse att på alla sätt underlätta Nobelstiftelsens möjligheter att, i en hårdnande utländsk konkurrens med allt fler stora penningpris, bibehålla det internationella värdet av nobelpriset.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 136 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 52 behandlas vissa frågor angående ideella föreningars beskattning. I en kommittémotion från centern ställs kravet att grundavdraget för allmännyttiga föreningar skall höjas från nuvarande 15 000 kr. till en nivå motsvarande ett och ett halvt basbelopp eller i dag 32 700 kr. Även om förra årets riksdagsbeslut innebar en lindring och en förenkling av beskattningen av ideella föreningar, kvarstår ändå en del tillämpningssvårigheter för många föreningar som grundar sin verksamhet på frivilliga insatser. Genom en höjning till den nivå som föreslås i nämnda motion och i reservation 1 skulle dessa problem i betydande utsträckning försvinna.

De ideella föreningarna utför ett betydande och värdefullt arbete, och en generositet från samhällets sida skulle både stimulera och stärka deras möjligheter till ökad verksamhet. Inte minst deras arbete bland ungdomar är värt allt stöd.

I reservation 2 berörs frågan om beskattningen av Nobelstiftelsen. Nobelstiftelsen är sedan länge befriad från beskattning av andra inkomster än fastighetsinkomster. Däremot drabbades Nobelstiftelsen av den förra året beslutade fastighetsskatten. Även omläggningen av beskattningen för juridiska personer skärpte beskattningen för Nobelstiftelsen genom att den nya skattesatsen bestämdes till 40 %. Tidigare berördes Nobelstiftelsen endast av den kommunala skatten, vars nivå ligger på ca 30 %.

Vi reser anser det felaktigt att på detta sätt skärpa beskattningen för

en stiftelse som denna. Nobelstiftelsen har erhållit befrielse från att betala skatt tack vare sin höggradigt allmännyttiga verksamhet. Den intar en unik ställning genom sitt syfte och sin verksamhet. Riksdagen bör därför stå fast vid sitt tidigare ställningstagande och ta bort den skatteskärpning som de senaste åren har drabbat Nobelstiftelsen.

I reservation 2 hemställer vi reservanter att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag, vars förverkligande medför borttagande av skatteskärpningen, något som ett slopande av de senaste årens skattehöjningar skulle innebära.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 i skatteutskottets betänkande 52.

Anf. 137 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! I höstas fattade riksdagen beslut om att höja det skattefria grundavdraget vid beskattning av ideella föreningar till 15 000 kr. I den debatt som hölls då framhöll vi från folkpartiets sida vikten av de ideella insatser inom föreningslivets ram som hundratusentals människor i vårt land utför på fritid. Dessa insatser skapar omätbara materiella och kanske främst mänskliga värden. Det är därför viktigt att de människor som arbetar ideellt på sin fritid i så hög grad som möjligt slipper bekymra sig för ekonomin och att man ser till att de inte drabbas av byråkratin.

Därför menar vi från folkpartiets sida att man bör höja det skattefria grundavdraget till 1,5 basbelopp. Om detta är det också fullständig enighet mellan de tre borgerliga partierna. Genom att göra på det sättet får man dessutom årligen en automatisk uppräknings av detta grundbelopp.

Det var också därför som folkpartiregeringen en gång lade fram förslaget om avdragsrätt när det gäller gåvor till ideella föreningar.

Jag sade att det är viktigt att föreningarna slipper byråkrati och krångel. Därför har vi motionerat om förenklade uppbördsregler för ideella föreningar, idrottsföreningar o. d.

Skattereglerna på det här området är oklara. En översyn är planerad och kommer också att ske. I avvaktan på resultatet av denna menar vi att det är väsentligt att man nu höjer grundavdraget.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation 1.

Samma enighet som jag tidigare redovisat föreligger om att Nobelstiftelsen bör befrias från den något missriktade julklapp i form av fastighetsskatt som svenska folket fick strax innan riksdagen åtskildes inför juluppehållet.

Eftersom de båda tidigare talarna ingående har redovisat de argument som finns för att befria Nobelstiftelsen från skatt, har jag ingen anledning att upprepa dessa. Jag kan till yttermera visso hänvisa till en mycket välskriven reservation, nämligen reservation 2, som jag också yrkar bifall till.

Anf. 138 TORGNÝ LARSSON (s):

Herr talman! Så sent som i november 1984, dvs. för knappt ett halvår sedan, beslöt riksdagen att ställa sig bakom en proposition som innebar att grundavdraget vid beskattning av ideella föreningar kraftigt höjdes, från 2 000 till 15 000 kr.

Det beslut som då fattades måste ses som ett bevis på riksdagens positiva syn på de ideella föreningarnas verksamhet. Genom insatser i föreningslivet bereds många människor, inte minst många barn och ungdomar, tillfälle till inspiration och utveckling. Det är därför angeläget att stödja och stimulera ideellt arbete, vilket vi socialdemokrater ser som en fortsatt angelägen uppgift.

När riksdagen nu i dag på nytt – t. o. m. under samma riksmöte – har att ta ställning till hur stort grundavdraget för ideella föreningar skall vara, är det föranlett av motioner som föreslår en höjning från nuvarande 15 000 kr. till 1,5 basbelopp.

Som framgår av skatteutskottets betänkande instämmer utskottet i väsentliga delar i syftet med motionerna, men eftersom den sedan länge planerade översynen av beskattningsfrågorna när det gäller ideella organisationer beräknas komma till stånd inom en nära framtid, menar vi att det är väl motiverat att avvakta resultatet av denna översyn innan ett eventuellt beslut fattas om ytterligare höjning av grundavdraget, alldenstund detta nyligen höjts mer än sexdubbelt.

Det förtjänar väl också att påpekas att det inte är alldeles oproblemiskt att höja grundavdraget alltför mycket. Det finns, som utskottet påpekar, en risk för att konkurrensen gentemot näringsidkare kan snedvridas. Även av detta skäl är det angeläget med en översyn av de här frågorna innan beslut fattas.

Det kan i sammanhanget också nämnas att mervärdeskatteutredningens förslag rörande de ideella föreningarna förväntas bli klart senare i år. Även det är ett skäl till att avvakta med en ändring av beskattningsreglerna.

Också de övriga motioner som behandlas i skatteutskottets betänkande tar upp frågor som utskottet anser värda en samlad översyn. Det gäller både frågan om skattebefrielse för ideell sommargårdsverksamhet och behovet av översyn av skatteregler för stiftelser, där det i en motion pekas på otidsenliga och orättvisa regler som behöver ändras.

Den ideella sommargårdsverksamhet som bedrivs av kyrkor och samfund är värd samhällets stöd, men även här menar vi att det är rimligt att göra en samlad översyn innan beslut fattas om förändring av nuvarande regler.

Vad sedan till sist gäller den motion som har väckts om skattebefrielse för Nobelstiftelsen hävdas det i motionen att nobelpriset hotas inte bara av inflationen utan också av den nyligen införda statliga fastighetsskatten, som sägs urholka Nobelstiftelsens tillgångar.

Här vidhåller utskottet sin uppfattning att tillräckligt starka skäl för att befria Nobelstiftelsen från en specialskatt av denna typ inte anförts. Det allmänna hyresläget kommer givetvis att påverkas av fastighetsskatten på samma sätt när det gäller stiftelserna som när det gäller andra fastighetsägare. Beträffande inkomstskatten säger utskottet att en viss skatteskärpning kan ha skett i samband med slopandet av den kommunala taxeringen av juridiska personer, men att det ännu är för tidigt att uttala sig om huruvida så är fallet.

Eftersom Nobelstiftelsen redan i dag och sedan lång tid tillbaka har en

särställning i skattehänseende jämfört med andra stiftelser kan ändå ett närmare ställningstagande i detta avseende anstå i avvaktan på den planerade översynen av beskattningsfrågorna för de ideella organisationerna.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan i betänkande 1984/85:52, vilket också innebär avslag på de båda reservationer som är fogade till nämnda betänkande och vari föreslås dels en höjning av grundavdraget till 1.5 basbelopp, dels skattelättnader för Nobelstiftelsen.

Anf. 139 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! När man lyssnar till Torgny Larsson får man nästan intrycket att han i grunden är positiv till vad som framförts i reservationerna men att han inte är beredd att nu säga ja till dem.

Jag kan bara säga att om den utredning som har begärts bl. a. av vårt parti hade kommit till första gången kravet framställdes, då skulle utredningen ha kunnat vara klar och då skulle vi ha kunnat ta definitiv ställning.

Risken för missbruk om man följer reservationerna tror jag inte är så särskilt stor. Jag tror att risken är större att vi här åsamkar en verksamhet som vi är måna att slå vakt om större problem än vad risken för missbruk innebär.

Torgny Larsson säger att det inte finns tillräckliga skäl för att befria Nobelstiftelsen från den skatteskärpning som genomförts under de senaste åren. Jag ställer då frågan: Vilka skäl finns för att skärpa beskattningen av Nobelstiftelsens verksamhet?

Anf. 140 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Torgny Larsson talar om en positiv syn på den ideella föreningsverksamheten. Det är att hälsa med tillfredsställelse att regeringen vaknade i höstas. Dessförinnan var inte den positiva synen så speciellt påfallande, i varje fall inte när det gäller grundavdragets storlek. Beträffande den konkurrens som idrottsrörelsen och andra ideella föreningar skulle ge näringsidkare tror jag att farhågorna är överdrivna. När föreningarna driver rörelse blir denna skattepliktig.

I det ekonomiska läge som vi nu har förefaller det vettigt att genom skattefrihet ge föreningarna ett större stöd. Egentligen är det motstridigt att vi först med aktivitetsstöd och andra åtgärder stödjer en verksamhet som vi sedan beskattar. Det vore kanske enklare att vara litet mera restriktiv med beskattningen och då kanske slippa ge en del av stödet.

Anf. 141 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Det var intressant att höra att Kjell Johansson, som representerar folkpartiet, tycker att det först var i höstas som regeringen vaknade. Vad regeringen gjorde var att höja grundavdraget från 2 000 till 15 000 kr. Det var alltså mer än en sexdubbling. Vi hade under den borgerliga regeringstiden i alla fall två folkpartistiska budgetministrar. Såvitt jag förstår genomfördes under den tiden ingen höjning – i så fall var den ytterst blygsam.

Sedan har det noterats att vi från socialdemokratiskt håll har en positiv syn

på föreningsverksamhet. Jag tycker att det är skönt att detta uppmärksamhets frågan borgerligt håll. Det är för oss inte någon överraskning.

Som jag sade i mitt anförande planeras det en översyn av dessa frågor. När riksdagen så sent som för ett knappt halvår sedan genomförde en höjning av grundavdraget, är det väl rimligt att nu se på det, så att vi får en samlad översyn av dessa frågor. Det gäller då också Nobelstiftelsen.

Anf. 142 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida lade man fram under den borgerliga tiden ett förslag om rätt till avdrag för gåvor till ideella föreningar. Det är också ett förslag som inte är helt utan kostnader för staten, men vi valde den vägen. Jag kan bara beklaga att vi inte fick gehör för det förslaget. Jag tror att det faktiskt hade varit ett bra sätt att stödja den ideella verksamheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (grundavdraget för ideella föreningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (Nobelstiftelsen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

14 § Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1984/85:19 Översyn av lagen om tillsyn av stiftelser

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkanden

1984/85:11 om svenska företags verksamhet i Sydafrika m. m. (skr. 1984/85:106) och

1984/85:13 om vissa frågor avseende krigsmaterielexport.

Anf. 143 TALMANNEN:

Utrikesutskottets betänkanden 11 och 13 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså utrikesutskottets betänkande 11 om svenska företags verksamhet i Sydafrika m. m.

Onsdagen den
24 april 1985

*Sydafrikas med-
lemskap i GATT*

Anf. 144 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Vikten av att genom påtryckningar av olika slag förmå den sydafrikanska regimen att frångå apartheidsystemet och införa ett mera demokratiskt styrelseskick som inte baseras på rasism framstår som allt klarare vartefter rapporter når oss om nya terroråd i Sydafrika från regimen sida. Våra möjligheter att utöva den här typen av påtryckningar begränsas dock mycket starkt av GATT-reglerna, som gör att vi tvingas att behandla Sydafrika som vilken annan stat som helst. Det är därför som jag och några partivänner i en motion föreslagit att vi skulle pröva möjligheterna att få Sydafrika suspenderat från GATT, så att inte GATT-reglerna längre skulle kunna vara ett skydd för den sydafrikanska apartheidregimen. Detta har inte mött utskottets bifall, och därför har jag tillsammans med Bertil Måbrink skrivit en reservation till utskottets betänkande. I reservationen önskar vi att regeringen skall pröva de juridiska och politiska möjligheterna att suspendera Sydafrika från GATT. Vi gör detta i medvetande om vad som framhålls av utskottet, nämligen att det inte finns någonting i GATT-reglerna som förutser en sådan möjlighet. Det krävs alltså en omsorgsfull prövning för att se om det här går.

Jag vill påstå att reservationen är mycket hovsamt formulerad. Detta har dock inte lett till att utskottsmajoriteten har nappat på dessa skrivningar, utan jag måste alltså yrka bifall till reservationen som den föreligger.

Anf. 145 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Utrikesutskottets betänkande nr 11 behandlar huvudsakligen den årliga redogörelsen från regeringen till riksdagen om svenska företags verksamhet i Sydafrika. Utskottet har inget att erinra mot den redogörelsen.

Till betänkandet har också fogats behandling av en motion som egentligen rör en annan del av den svenska sydafrikapolitiken, nämligen handeln med Sydafrika. Vi har nyligen haft en stor Sydafrikadebatt här i kammaren. Därför skall jag bara med anledning av motionen och reservationen mycket kort säga att man till stor del kan hålla med om vad som sägs i Granstedts motion – nämligen att det är viktigt att begränsa det ekonomiska utbytet med Sydafrika. Den specifika metod som förespråkas i motionen och som Pär Granstedt och Bertil Måbrink förespråkar i reservationen, vilken går ut på att få Sydafrika suspenderat från GATT, har inte utskottsmajoriteten tyckt vara en framkomlig väg. Trots att jag själv hör till dem som inte tycker att vi tillräckligt prövat vad vi skulle kunna åstadkomma inom ramen för GATT-avtalet tror jag definitivt inte att vi skall gå den här vägen. Det är just en sådan åtgärd som riskerar att stöta på kraftigt motstånd. Det finns inte någon klausul att börja nysta i, och det skulle därmed kunna bli fråga om en poängseger för Sydafrika, som man säkert inte skulle dra sig för att utnyttja propagandistiskt. Däremot skall vi naturligtvis inte ge upp hoppet om att ytterligare kunna begränsa handeln med Sydafrika. Sedan vi senast debatte-

rade Sydafrikapolitiken här i kammaren har KF beslutat sig för att bojkotta sydafrikanska varor. Isolera Sydafrika-kommittén har i en enkät till privat-handeln fått fram underlag som visar att det där inte finns något större motstånd mot att eventuellt ansluta sig till en sådan bojkott. Jag tror också att det finns andra möjligheter, även inom GATT – men som sagt, herr talman, inte med den metod som förespråkas i reservationen. Oavsett om reservationen är hovsam eller inte måste jag yrka avslag på den och bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utrikesutskottets betänkande 13.)

Anf. 146 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utrikesutskottets betänkande 13 om vissa frågor avseende krigsmaterielexport.

Krigsmaterielexport

Anf. 147 OSWALD SÖDEROVIST (vpk):

Herr talman! Den svenska krigsmaterielexporten fortgår som den alltid har gjort, skulle man kunna säga. Det faktum att vi fick en lagstiftning för ett par år sedan har inte ändrat på det förhållandet. Svenska vapen dyker fortfarande upp på olika platser, i olika stater, vid olika krig på jordklotet, där inga egentligen skulle vilja se dem.

De svenska bestämmelserna, som vi har debatterat så ofta, är ologiska och kommer naturligtvis oavsett om de har blivit lag eller inte att inbjuda till händelser som vi har varit med om många gånger. Bestämmelserna förutsätter ju att de svenska vapnen skall säljas bara under förutsättning att de aldrig kommer till användning. Man förutsätter alltså att man skall kunna sälja till en stat som inte är i krig. Så fort den staten råkar i krig blir den svenska vapenexporten dit olaglig. Det är i och för sig en helt orimlig bestämmelse.

Det kan vara svårt att få ett bättre system. Inget av de i den svenska riksdagen sittande partierna pläderar för ett totalförbud – det vill inte heller vi ha. Men vi anser att bestämmelserna, numera lagen, måste tillämpas mycket striktare. Vi måste få en mycket effektivare kontroll och effektivare prövning av försäljningarna. Detta är anledningen till att vpk i år igen tar upp den här frågan, och vi kommer också att fortsätta med det.

Det finns flagranti fall där man direkt har brutit mot lagen – tidigare mot bestämmelserna i kungörelsen som då gällde. I vår motion har vi velat peka på den viktiga kopplingen till den svenska försvars- och säkerhetspolitiken. Man har när det gäller den svenska krigsmaterielexporten, som den nu är utformad, ensidiga kontakter med västalliansen NATO, och man har utbyte av teknik, försäljning och inköp – man har, som alla känner till, i vissa sammanhang talat om att byta äpplen mot päron. Detta utgör i grund och botten ett hot mot den svenska alliansfriheten.

Tyvärr får man väl säga att förhållandet har förvärrats under de senaste åren. Vi har – vilket är det allra värsta och mest avskräckande exemplet – JAS-projektet, som sig innebär ett brott mot de svenska bestämmelserna om krigsmaterielexport. Man kan ta motortillverkningen i det fallet som ett belysande exempel. 60 % av de motordelar till JAS som tillverkas vid AB Volvo Flygmotor i Trollhättan är inte avsedda för de svenska JAS-planen, utan de köps upp av huvudtillverkaren General Electric, som sedan säljer dem vidare på den internationella marknaden. Man sätter på olika ställen in motorerna i plan, och planen säljs till olika länder. Planen kan naturligtvis sättas in i vilka krig och på vilka krigsskådeplatser som helst. Redan i detta olyckliga samarbete med västalliansen bryter vi mot lagbestämmelserna om den svenska krigsmaterielexporten.

Som vi har påpekat i vår motion och också tagit upp i den reservation vi har fogat till betänkandet finns det ännu värre direkta brott mot dessa bestämmelser. Jag tänker naturligtvis på det välkända DIVAD-projektet och Bofors försäljning till USA:s försvarsmakt av eldrör till luftvärnskanoner. Nu har det sagts att projektet kanske kommer att avbrytas. Det är i så fall inte vår förtjänst, utan det beror på att projektet har blivit för oekonomiskt t. o. m. för den stora staten USA, och starka krafter verkar nu för att man skall bryta upp kontraktet. Men bara det faktum att regeringen gick med på att Bofors skulle få sälja svensk krigsmateriel till ett land som USA är ett klart brott mot den första och den andra punkten i de svenska bestämmelserna. De innebär dels att vapen icke skall säljas till stat som befinner sig i krig, dels att vapen icke skall säljas till stat som är invecklad i internationella konflikter som kan tänkas leda till krig. Båda dessa punkter är i rikt mått tillämpliga på USA, som alltså inte skulle kunna få köpa vapen. Ändå har Bofors ansökningar beviljats. Till att börja med beviljades de av borgerliga regeringar med folkpartistisk handelsminister, och detta har sedan icke på något sätt avbrutits av den socialdemokratiska regeringen med en socialdemokratisk handelsminister. Följetongen om svensk vapenexport under olika handelsministrar – de borde enligt min mening med skammens rodnad på kinderna stå upp och säga att de har gjort fel – kommer säkert att fortsätta så länge det inte finns någon politisk vilja att på allvar ta itu med denna skamfläck i svensk handelspolitik.

Jag vill senare återkomma till vår motion om Indonesien och vapenexporten dit, eftersom vi har särskilda synpunkter på den.

Vpk anser att vi skulle komma i ett mycket bättre läge om vi tillämpade de gällande bestämmelserna strikt, med en mycket hård prövning och en skärpt uppföljning av vilka stater som skall få köpa svensk krigsmateriel. Vi har för den skull återigen krävt att de fyra nämnda punkterna, som är välkända och viktiga, skall införas i lagtexten. Inte för att det verkar som om man bekymrar sig om att det finns en lag, eftersom man redan har brutit mot den, men införandet av de här bestämmelserna är ändå ett sätt att markera vikten av dessa frågor.

Vi har velat trycka på även de två sista av de fyra punkterna. Punkt nr 3 handlar om skillnaden mellan defensiva och offensiva vapen och har många

gångerna använts som en ursäkt för att sälja vapen. Man har då sagt att vapnen varit avsedda endast för försvar, och då betraktas det som litet mera legalt att sälja dem. Jag vill upprepa vad vi många gånger påpekat, nämligen att det inte finns någon klar boskillnad mellan defensiva och offensiva vapen – jag återkommer till detta i samband med frågan om exporten till Indonesien. Det avgörande är i vilken situation vapnet eller vapensystemet används. Här kan vi återigen ta DIVAD-projektet som exempel, ett luftvärnssystem som var tänkt att användas både av armé och marin och förmodligen också av andra styrkor i USA:s stridskrafter. Det är alldeles klart, att om man angör en offensiv operation där de av oss exporterade vapnen ingår, så blir det fråga om offensiva vapen även om de i och för sig är avsedda att användas som försvar mot anfallande flyg. Det som är avgörande är i vilken omfattning och i vilket sammanhang vapnen sätts in.

Den sista punkten handlar om att man betydligt mera skall uppmärksamma mänskliga rättigheter i olika stater. Det var ju ett stort debattämne på 1970-talet, bl. a. i samband med förarbetena till den nya lagen. Även när det gäller denna punkt har det brutits mot bestämmelserna åtskilliga gånger. Jag vill i det sammanhanget återvända till frågan om Indonesien och säga några ord om vad som har skett där.

Det är återigen fråga om Östtimor, det förtryck som Indonesiens regim har utövat och det uppenbara brott emot folkrätten och emot FN-beslut som Indonesien har begått när man har annekterat Östtimors område. Det är en operation som har godkänts och godtagits av svenska regeringar. Tyvärr får vi från vårt håll konstatera att det inte finns minsta skillnad mellan borgare och socialdemokrater på den punkten.

Den socialdemokratiska regeringen säljer ut Östtimor till förmån för en god handel med förtryckarstaten Indonesien. Man bryr sig inte om att fullfölja deklARATIONEN i FN om att Östtimor skall ha sin självständighet. Man sitter kvar i den internationella gruppen för stöd åt Indonesien, och man fortsätter också att sälja vapen dit. Mats Hellström, vår utrikeshandelsminister, sällar sig med detta till den långa raden av borgerliga och socialdemokratiska handelsministrar som från 1950-talet och fram till nu, skamligt och på det internationella fältet verkligen osolidariskt, visat upp ett ansikte som vi inte har någon anledning att vara särskilt stolta över, oavsett vilket parti i den svenska riksdagen som vi tillhör.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till vår reservation.

Anf. 148 NILS SVENSSON (s):

Herr talman! Krigsmaterielexporten är en årligen återkommande fråga här i kammaren. Förslagen och argumenten denna gång är desamma som de senaste åren. Det är inte något i sak som har förändrats, och därför blir argumenteringen en upprepning från tidigare.

Jag tycker det är viktigt att konstatera att det finns en mycket bred politisk enighet om de regler som gäller för svensk export av krigsmateriel. Den lag och de regler som nu gäller trädde i kraft så sent som den 1 januari 1983, för drygt två år sedan.

Onsdagen den
24 april 1985

*Krigsmateriel-
export*

Det som gäller är att export av krigsmateriel i princip är förbjuden. Från detta förbud kan regeringen emellertid bevilja dispens. För varje exportärendet måste tillstånd sökas.

Enligt reglerna tillåts inte – vilket Oswald Söderqvist också var inne på – någon försäljning till ett land som befinner sig i väpnad konflikt eller är invecklat i en internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt. Inte heller beviljas export till ett land som har inre oroligheter eller om vapnen kan anses komma att användas för att undertrycka mänskliga rättigheter.

Vpk föreslår – och Oswald Söderqvist förde ett resonemang om detta – att dessa fyra kriterier skall föras in i lagtexten. Ett identiskt lika förslag behandlades i fjol.

Vi menar att det är riktigt att, så som nu sker, tillståndsprovningen görs med utgångspunkt i politiska överväganden och på grundval av en samlad bedömning av de förhållanden som finns i varje särskilt utförelsärende. Att då i författningstexten räkna upp formella hinder som i sig medför ett totalförbud, menar vi mot den bakgrunden är mindre ändamålsenligt.

Därför vidhåller utskottet sin bedömning från tidigare, nämligen att regeringen med de nuvarande riktlinjerna har tillräckliga möjligheter att göra den restriktiva provning som man vill göra.

Vidare föreslår man från vpk att kriteriet om inre väpnade oroligheter och undertryckande av mänskliga rättigheter skall väga särskilt tungt när man avgör exportärenden. Här har utskottet tidigare framhållit att de kriterier som anges i riktlinjerna skall anses likvärdiga och att alla ingår i den totalbedömning som regeringen har att göra i dessa ärenden. Det finns ingen anledning att sätta någon eller några av dem framför de övriga.

I vad gäller distinktionen mellan offensiv och defensiv krigsmateriel föreslår man att den skall slopas och att strikt neutralitetspolitiska hänsyn skall vägas in i bedömningen. Utskottet påpekar att såväl krigsmaterielbegreppet som de utrikespolitiska och neutralitetspolitiska aspekterna noga övervägdes, innan beslutet om den nya lagen fattades. De här kraven har tidigare förts fram från vpk och behandlats av utskottet, och utskottet finner inte heller denna gång att det finns skäl att förorda någon förändring av riktlinjerna.

När det så gäller Indonesien och det krav som Oswald Söderqvist nu för fram om att vi skall avbryta all export dit, vill utskottet hänvisa till det svar som utrikeshandelsministern lämnade den 11 januari i år på en fråga från en vpk-are. I det svaret deklarerade han att den vapenexport till Indonesien som ägt rum under senare år har varit ett fullföljande av tidigare leveranser och därmed är helt förenlig med de riktlinjer som riksdagen har fastlagt.

När vi nu behandlar frågan om krigsmaterielexporten finns det anledning att peka på de nya inslag som har tillkommit under senare tid när det gäller behandlingen av dylika ärenden.

För det första har vi den redovisning av svensk krigsmaterielexport som regeringen varje år skall lämna till riksdagen. Den kommer att betyda att riksdagens och allmänhetens insyn i dessa frågor kommer att bli avsevärt bättre framöver.

Det andra nya inslaget är den rådgivande nämnd som är i arbete sedan några månader tillbaka. Den har till uppgift att lämna råd till regeringen i enskilda krigsmaterielfrågor, och den har naturligtvis full insyn i dessa frågor. Jag menar att dessa båda nya instrument i hanteringen av vapenexportfrågorna onekligen har ett mycket stort värde.

Herr talman! Med denna korta redovisning av utskottets synpunkter yrkar jag avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 149 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är snart 30 år sedan statsminister Erlander i huset här bredvid i den gamla riksdagen för första gången formulerade ungefär de fyra bestämmelser för svensk krigsmaterielexport som i stort sett har gällt sedan dess, med vissa smärre förändringar. Det skedde i samband med Suezkriget, då det visade sig att svenska vapen fanns rikligt företrädna på båda sidor i det kriget. Innan dess hade det inte varit någon speciell debatt i Sverige om svensk vapenexport. Vi hade sålt både hit och dit – till Sydafrika, Haiti och alla möjliga ställen.

Men då blev det en debatt. Man formulerade de här bestämmelserna, och sedan dess har debatten fortgått.

Det är till föga tröst att säga att det har blivit bättre, att det har blivit skärpningar efter hand och att alla här är överens om att dessa bestämmelser är i stort sett vad man kan komma fram till – om man inte bryr sig om att följa bestämmelserna, utan gång på gång, senast i fallet Indonesien och Östtimor, blankt struntar i vad som har sagts. Då är det inte någon särskild tröst att vi alla är överens om att bestämmelserna i och för sig är ganska bra – när man bryter mot dem.

Det är ett brott mot bestämmelserna att sälja svenska vapen till Indonesien. Det är ett brott mot bestämmelserna att sälja svenska vapen till USA, som befinner sig i krig och i många fall också dagligen riskerar att råka i nya väpnade konflikter. Det är det som är den springande punkten – så länge man inte respekterar de bestämmelser som man själv har fastställt i den svenska riksdagen eller de lagar som man själv har stiftat, måste debatten fortsätta. Det är därför vi också kräver skärpt tillämpning av lagen.

Visst, det är bra att det inrättats en parlamentarisk nämnd. Vi får inte sitta med i den. Det är mer eller mindre utrikesnämndens ledamöter som skall sitta också i den nämnden – alltså en sorts dubblering. Bara en sådan sak visar att talet om en parlamentarisk nämnd är ihåligt. Vi kan inte sätta oss där från vpk:s sida och framföra någon kritik i de ärenden som eventuellt kan dyka upp – vilket också är en svaghet i diskussionerna om de här frågorna.

Jag ser alltså med stor pessimism fram emot fortsatta svenska krigsmaterielaffärer med länder och områden där egentligen ingen skulle vilja se de svenska produkterna dyka upp.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utrikesutskottets betänkande 11

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (suspendering av Sydafrika från GATT)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Bertil Måbrink och Pär Granstedt – bifölls med acklamation.

Utrikesutskottets betänkande 13

Mom. 1 (vapenleveranser till Indonesien)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 15 för reservationen av Bertil Måbrink i motsvarande del.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (krigsmaterielexporten)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 15 för reservationen av Bertil Måbrink i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

16 § Föredrags

Utrikesutskottets betänkande

1984/85:15 Avgränsning av kontinentalsockeln och fiskezonerna mellan Sverige och Danmark (prop. 1984/85:131)

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Samordnad trafiksäkerhet

Föredrags trafikutskottets betänkande 1984/85:19 om samordnad trafiksäkerhet (förs. 1984/85:23 och skr. 1984/85:164).

Anf. 150 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill säga några ord om trafiksäkerheten som behandlas i det nu föreliggande betänkandet. Trafiksäkerheten är underskattad som samhällsproblem. I grunden gäller frågan hela trafikpolitiken, vilket vpk understryker i sin motion 2909. Trots en mycket bristfällig statistik vet vi att mellan 700 och 800 personer årligen dödas i vägtrafiken. 450 personer får varje år så svåra sviter att de behöver daglig hjälp för resten av livet, och ett par tusen får varje år genom trafikolyckor så svåra skador att de sedan har svårt att klara utbildning och arbete. Efter några år finns det alltså i landet många tiotusental människor som är mycket hårt drabbade av svåra skador, förutom alla med lättare skador från trafikolyckor.

De siffror jag har nämnt skall man inte ta ad notam, eftersom statistiken är bristfällig. Man kan för resten läsa i det nu behandlade betänkandet att

endast 50 % av personskadelyckorna rapporteras. Det är betänkligt. I den offentliga utredningen Att förebygga skador anges de polisrapporterade svårt skadade personernas antal år 1980 till 6 000, medan antalet vårdtillfällen i sluten vård för trafikolyckor enligt sjukvårdens statistik uppgår till 34 000. En sådan kraftig skillnad i statistiken bekräftar bristerna. Ansvariga samhällsorgan kan knappast ha en relevant statistisk bild av hela trafikskadeproblemet. Hur skall man under sådana förhållanden kunna bygga upp ett bra förebyggande trafiksäkerhetsarbete?

I vår motion har vi pekat på detta och föreslagit ett riksdagsuttalande om prioritering av bättre trafikolycksfallsstatistik. Vi tycker att det är bra att utskottet här delar motionärernas uppfattning om en bättre statistik.

Många organisationer är verksamma för och intresserade av att öka trafiksäkerheten. Detta betänkande handlar om problemet med *samordning* mellan dessa organ. Riksdagens revisorer liksom utredaren av förbättrad samordning av trafiksäkerhetsarbetet betonar det regionala och lokala samordningsarbetet som en avgörande faktor för att kunna minska antalet olyckor och personskador. Innehavarna av de sju tjänster för informationssekreterare som inrättades 1968, då trafiksäkerhetsverket bildades, skulle ha till uppgift att informera och just vara en sammanhållande länk för trafiksäkerhetsarbetet på lokal och regional nivå. Dessa tjänster skall nu dras in. Vi för vår del tillstyrker bildandet av det centrala rådet för samordning av trafiksäkerhetsarbetet, men gillar inte den föreslagna indragningen av de regionala informationssekreterartjänsterna. Vi menar att den kompetens och resurs som informationssekreterarna representerar som samordnare och i funktionen att hjälpa, stödja och stimulera det regionala och lokala trafiksäkerhetsarbetet måste tas till vara. Det gäller inte minst att ge det lokala arbetet en fast struktur.

På denna punkt önskade vi en tydligare skrivning i betänkandet, och i ett särskilt yttrande, som vpk och centerpartiet fogat till betänkandet, framhåller vi följande: "I varje län kommer NTF och landstingen att bygga upp regionala informationsorgan. Vi förutsätter att man inom dessa organ bör kunna ta tillvara den resurs som informationssekreterarna i TSV:s nuvarande distriktsorganisation utgör."

Herr talman! Med detta har jag velat markera ett par frågor som vi anser angelägna i anslutning till detta betänkande. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Nr 127

Onsdagen den
24 april 1985

19 § Anf. 151 TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas näringsutskottets betänkanden 22, 23, 19, 21 och 24 i nu nämnd ordning främst bland två gånger bordlagda ärenden.

20 § Kammaren åtskildes kl. 23.40.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert